

2014 02 | INFORMATIE PROFESSIONAL

vakblad voor informatiewerkers

01

Succesvol
zonder boeken

BiblioTech

02

Nieuwe
catalogiseerstandaard

**Van RT
naar RDA**

03

Bouwen met
informatie

BIM

04

Nieuwe serie

**Data-
visualisatie**

Gevangenis-
bibliotheeken

**Lezen
achter
tralies**

LEES VERDER OP:

INFORMATIE PROFESSIONAL.NL

website voor informatiewerkers

IP FLASH

onze gratis digitale nieuwsbrief

NIEUWS

blijf op de hoogte

AGENDA

alle congressen en cursussen

BANEN

dé vacatures voor professionals

LEVERANCIERSGIDS

van beveiliging tot zelfservice

FILMPJES

elke week een vakvideo

BIJDRAGEN

verdiepende artikelen en verslagen

REAGEER

praat mee of plaats zelf
een opinie of artikel

2014 02

REDACTIONEEL

Vintage of digital

De bibliotheek is 'in', of in elk geval de boekenkast. In koffiebars bijvoorbeeld verschijnen bibliotheekachtige ruimtes om het de bezoekers naar de zin te maken. De meubels zijn vaak vintage of retro; de boeken staan voor het grijpen. Zo niet in San Antonio/Texas. Daar heeft men tot volle tevredenheid het boek afgeschaft en een papierloze bibliotheek opgericht, met ebooks en ereaders te leen. Maar met nog wel een 'bibliotheekachtige ruimte' om te zitten en elkaar te ontmoeten. En een prachtige cactustuin!

Ook in de penitentiaire inrichtingen denkt men, mede ingegeven door de bezuinigingen, na over tablets in plaats van boeken. Ronald de Nijs beschrijft de ontwikkelingen binnen de gevangenisbibliotheken. Open data, metadata, linked data, linked open data en persoonsdata, alle komen in dit nummer van InformatieProfessional aan bod.

Iets vertrouws verdwijnt: dé 'Regels' van de FOBID zijn vervangen! Karin Lodder legt uit waarom we overgaan op het internationale RDA voor onze metadata. Verder behandelt Lukas Koster de Vijf Sterren van Open Data, geformuleerd door Tim Berners-Lee. En tot slot het opslaan van onze persoonlijke gegevens, mede voor wetenschappelijk onderzoek. Wat mag? Wat zijn de gevaren? Heiko Tjalsma informeert over 'trusted repositories' en 'safe places'. Wordt het u nu bang te moede? Ter geruststelling: Leen Liefsoens geeft in Lifehacking zeer nuttige tips om uw persoonlijke data te beveiligen!

Marieke Kramer
redactie@informatieprofessional.nl

10 Edwin Mijsbergen Texaanse bibliotheek BiblioTech succesvol zonder papier

Een half jaar geleden opende de eerste papierloze openbare bibliotheek van de Verenigde Staten, BiblioTech, haar deuren. 'We liggen op schema om in het eerste jaar 100.000 bezoekers te halen.'

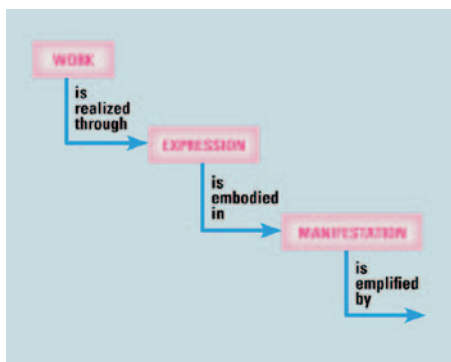
14 Ronald de Nijs De gevangenisbibliotheek als apotheek

Vele gevangenen maken pas tijdens hun detentie voor het eerst kennis met een bibliotheek. Bezuinigingen en sluitingen van penitentiaire inrichtingen maken de toekomst van de bibliotheken echter onzeker.

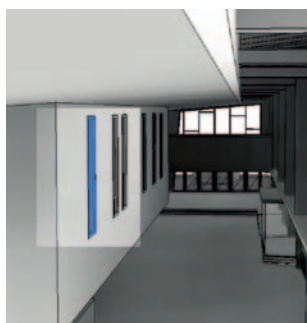

18 Karin Lodder Van RT naar RDA

De door FOBID uitgegeven Regels voor de Titelbeschrijving (RT) voldeden niet meer aan de eisen van deze tijd. Reden om de Regels eind 2013 te vervangen door de internationale catalogiseerstandaard RDA: Resource Description and Access.

22 **Eric Kokke**

'Een muur die weet dat-ie een muur is'

De overheid en de bouwwereld zien steeds meer in dat samenwerking rond informatiebeheer noodzakelijk is om bouwprojecten in goede banen te leiden. Daartoe is het Bouw Informatie Model (BIM) ontwikkeld.

24 Heiko Tjalsma

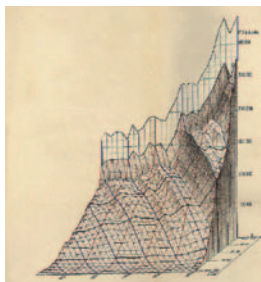
Veiligheid van onze persoonlijke data

In de wereld van zowel wetenschappelijk onderzoek als cultureel erfgoed wordt steeds meer digitale informatie opgeslagen, óók van persoonlijke aard. Wat mag er nu eigenlijk met deze persoonlijke gegevens? En wat niet?

27 **Niall MacKellar** Nieuwe serie: Datavisualisatie

In de nieuwe serie 'Datavisualisatie' worden ontwerpers geïnterviewd over het maken van infographics en datavisualisaties. Aan de eerste aflevering met information designer en kunstenaar Ruiter Janssen gaat een korte introductie vooraf.

RUBRIEKEN

- 06 **Nieuws**
- 12 **#IPLINGO** Plogger
- 13 **Column** Eric Sieverts
- 30 **Recht op informatie** Eerst zelf bedacht en dan goed gejat
- 31 **Agenda** Events en exposities
- 32 **Linked Open Data** De vijf sterren van open data
- 34 **Lifehacking** Veilig omgaan met sociale media
- 36 **Professional in het nieuws** Frank Janssen
- 37 **Een ander vak** Hans van Hartevelt
- 37 **IM** Hannie van Goinga-Van Driel
- 38 **Column** Frank Huysmans

Het volgende nummer van InformatieProfessional verschijnt 28 maart.
Bijdragen voor dit nummer zijn welkom tot 11 maart.

COLOFON

ISSN: 1385-5328

InformatieProfessional is een uitgave (18de jaargang)
van Uitgeverij IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg, tel. 06-44 09 19 85,
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

InformatieProfessional, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg, tel. 06-44 09 19 85,
e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

uitgever

Peter van Gorsel.

redactie

Alice Doek, Frank Huysmans, Alice de Jong, Marieke Kramer, Andrea Langendoen, Pepijn Lemmens, Leen Liefsoens, Edwin Mijnsbergen (nieuwsredacteur a.i.), Paul Nieuwenhuysen, Ronald de Nijs (eindredacteur), Matthijs van Otegem, Eric Sieverts en Ans ter Woerds.

vormgeving

Eric van den Berg, egfvdb@upcmail.nl,
Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Marieke van Delft, Reginald Deschepper, Eric Kokke,
Lukas Koster, Karin Lodder, Niall MacKellar,
Flip Rosdorff, Raymond Snijders en Heiko Tjalsma.
Omslagillustratie: Eric van den Berg

redactieadviesraad

Drs. P. Evers, drs. C. Groeneveld (voorzitter),
prof.dr. J.S. Mackenzie Owen.

abonnementen

Uitgeverij IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg, tel. 06-44 09 19 85,
e-mail administratie@informatieprofessional.nl
InformatieProfessional verschijnt 9x per jaar, niet in
januari, juli en augustus. Abonnementsprijs € 100,-.
Instellingen met meer dan één abonnement op hetzelfde
adres betalen voor het tweede en volgende abon-
nement € 65,-. Nieuwe abonnees: abonneemen-
ten worden per jaargang afgesloten. Het abonnement
wordt jaarlijks in het eerste kwartaal gefactureerd. Be-
ëindiging abonnement: Abonnees kunnen uiterlijk
1 december van het lopende abonnementsjaar worden
opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abon-
nement automatisch voor een jaar verlengd. Studenten-
abonnement € 55,- (met als maximale duur vier jaar),
losse nummers € 13,-. Leden van de KNVI komen in
aanmerking voor een gereduceerd abonnementstarief.
Meer informatie biedt het KNVI-secretariaat,
Mariaplaats 3, 3511 LH Utrecht,
tel. 030-2330050, e-mail info@knvi.net.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren in blad of op de site:
Uitgeverij IP, tel. 06-44 09 19 85.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

GO opleidingen

School voor informatie

06/03	Effectief juridische informatie zoeken	GAAT ZEKER DOOR
06/03	Beheer van technische documentatie	
07/03	Social Media dingen	
12/03	Archiefordening volgens ISO 15489	GAAT ZEKER DOOR
14/03	Introductie SharePoint	
14/03	Recordsmanagement & Governance in SharePoint	
18/03	Semantisch zoeken	
19/03	Informatieadviseur	
19/03	Inleiding informatiemanagement	
19/03	Papierloos besturen en vergaderen	
26/03	Adviesvaardigheden	
27/03	Klantgericht zoeken in de openbare bibliotheek	

Meer informatie: goopleidingen.nl/agenda of 070-3512380

Afrekenen per minuut in café Ziferblat

In Londen opende onlangs een filiaal (zie foto) van de Russische keten Ziferblat. Hier betalen gasten alleen voor de tijd dat ze er verblijven, niet voor koffie of thee.

Ziferblat (Russisch voor wijzerplaat) komt uit de koker van de Russische entrepreneur Ivan Mitin, die ontdekte dat zijn kracht ligt in het samenbrengen van mensen. Inmiddels heeft Mitin elf Ziferblat-vestigingen, waaronder negen in Rusland en een in Oekraïne. In elk filiaal

werkt een team van vaste krachten en vrijwilligers.

Mitin wil in elke vestiging een 'gemeenschap' creëren. Iedereen is vrij om er zichzelf te zijn, er te werken, kunst te maken, een boek te lezen, evenementen bij te wonen en kennis te maken met andere mensen, valt op de website van Ziferblat te lezen. Je kunt er eigenlijk alles doen zolang je de ruimte en de andere bezoekers respecteert.

Bij binnenkomst pak je een wekker – om

de tijd bij te houden – en vervolgens blijf je neer op een van de vintagemeubels in de huiskamerachtige ruimte. Wie dorst heeft, gaat naar de keuken om koffie of thee te zetten. Ook kun je er je eigen eten bereiden en na afloop bestek en borden zelf afwassen.

Bezoekers van het Londense Ziferblat-café rekenen 3 pence per minuut af. Voor de prijs van één kop koffie – circa 3 pond – kun je er dus 100 minuten verblijven.

(RdN) london.ziferblat.net

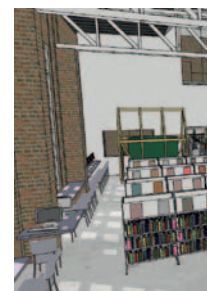
<

OBA opent filiaal in Tramremise De Hallen

Tot eind jaren zeventig reden trams de Remise Tollensstraat in Amsterdam-West binnen om te worden gestald of gerepareerd. Nu transformeert dit industrieel monument, in 1902 in gebruik genomen, tot een 'centrum voor mode, media en cultuur' en nog veel meer. Het geheel bestaat uit een tiental geschakelde hallen – samen

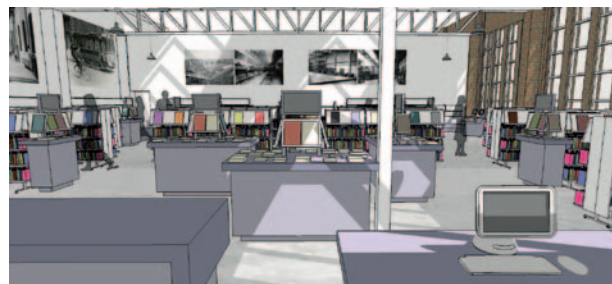
goed voor 15.000 m² – die in verschillende stadia worden herontwikkeld.

Op 4 april trekken de eerste bewoners in het complex, omgedoopt tot Tramremise De Hallen: de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA), kunstuitleen en galerie Beeldend Gesproken en Fietswerkplaats Recycle. 'Een paar bedrijven hebben een

sociale component,' legt Erica Schoen, regiohoofd OBA West, uit. 'Zo werkt Recycle met mensen die weer toetreden tot de arbeidsmarkt. Verder zal de kunstuitleen werk tonen van professionele kunstenaars met een psychiatrische achtergrond.' Later volgen onder andere een art house filmtheater, tv-studio, hotel, kinderdagver-

blijf, horeca, leer/werkplaats voor ambachten, café/restaurant en mode(kennis)centrum House of Denim.

Vanaf het moment dat het complex leeg kwam te staan, was het de bedoeling dat de OBA hier een filiaal zou openen, aldus Schoen. En daarbij gezelschap zou krijgen van horeca en een filmtheater. Maar eerst

De getatoeëerde bibliothecaris

In Nederland is-ie nog niet gesignaleerd: een kalender met foto's waarop bibliothecarissen trots hun tatoeages laten zien. In de Verenigde Staten zijn er inmiddels al drie verschenen. Zo bracht de Texas Library Association (TLA) in 2009 de kalender 'Tattooed Ladies of TLA' uit om geld in te zamelen voor de bibliotheken die schade hadden opgelopen door de orkanen Katrina en Rita. Drie jaar later kwamen de Tattooed Youth Librarians of Massachusetts met een eigen kalender, om de kas van Massachusetts Library Association aan te vullen. En in 2013 bracht ook de Rhode Island Library Association (RILA) een '2014 Tattooed Librarians of the Ocean State'-kalender uit. Wilde RILA zo afrekenen met het stereotype beeld van 'de' bibliothecaris? 'Ons doel was om mensen te confronteren met hun

vooringenomen ideeën over de bibliotheek, maar ook om bewustwording te stimuleren en de discussie aan te zwengelen over de veranderende rol en waarde van bibliotheken en bibliotheekmedewerkers. Dat is naar mijn idee hiermee geslaagd,' zegt RILA-medewerker Emily Grace Mehrer. Haar beeltenis siert de maand september van de kalender (zie foto).

De 850 exemplaren van de kalender waren snel uitverkocht; bestellingen kwamen zelfs vanuit Australië, Finland, Duitsland, Nieuw-Zeeland en Singapore. Volgens Mehrer is dit 'erg veelzeggend voor hoe mensen ons beroep zien'. (RdN)

Foto uit de '2014 Tattooed Librarians of the Ocean State'-kalender

volgden nog vele jaren waarin werd gediscussieerd over de functie en invulling van het complex – en moesten de harten van buurtbewoners veroverd worden. Het nieuwe bibliotheekfiliaal vervangt de huidige vestiging in de Nicolaas Beetsstraat. In de bibliotheek komt een leescafé, uitgebaat door een horecaonderneming. ‘Hier kunnen klanten kranten en tijdschriften uit onze collectie lezen,’ zegt Schoen. ‘Het café zal ook op tijden geopend zijn dat de bibliotheek gesloten is.’ (RdN) <

Artist impressions: OOMarchitecten

Foto: Kae Fischer

Q & A

Wilbert Helmus is onlangs gestart als erfgoedsoftwaremakelaar, vanuit een samenwerking van het Meertens Instituut en Stichting DEN, met steun van OCW. Helmus vertelt wat deze nieuwe functie inhoudt.

Welke rol vervullen de deelnemende partijen?

‘Het Meertens Instituut is mijn werkgever. Van de drie dagen die ik voor deze functie tot mijn beschikking heb werk ik één dag per week vanuit DEN (Digitaal Erfgoed Nederland) omdat zij als spin in het digitaal erfgoed functioneert. OCW heeft de makelaarsfunctie financieel mogelijk gemaakt. CATCH (Continuous Access To Cultural Heritage) was een onderzoeksprogramma van NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek) en de erfgoedmakelaar gaat proberen om de onderzoeksresultaten ervan te verzilveren.’

Wat is jouw taak als erfgoedsoftwaremakelaar?

‘In de CATCH-projecten is software ontwikkeld die soms gebruikt kan worden door erfgoedinstellingen buiten deze projecten. Denk bijvoorbeeld aan een geautomatiseerde annotatietool of software voor handschriftherkenning. Maar ook in andere (Europese) digitaliseringsprojecten worden tools en diensten ontwikkeld die op grotere schaal ingezet kunnen worden. De erfgoedsoftwaremakelaar beoordeelt de exploitatiemogelijkheden van dit soort (vaak innovatieve) software, brengt vraag en aanbod bij elkaar en stimuleert de inzet van ontwikkelde software op bredere schaal. Als makelaar ben ik onafhankelijk en sta ik boven alle betrokken partijen.’

Waarom nu pas?

‘Vanuit de overheid is steeds meer aandacht voor de infrastructurele kant van digitaal erfgoed. Resultaten van digitaliseringsprojecten moeten ook op langere termijn beschikbaar kunnen blijven. Websites en publiekstoepassingen zijn modegevoelig en binnen enkele jaren verouderd. Het gaat nu om een balans tussen de voorkant en de achterkant van digitaal erfgoed. Vanuit OCW wordt sterker ingezet op die balans.’

Is er geld met (software)resultaten van innovatieve erfgoedprojecten te verdienen?

‘Er is in ieder geval geld te besparen! Het zou bijvoorbeeld mooi zijn als erfgoedinstellingen gebruik kunnen maken van een gemeenschappelijke persistent identifier-dienst (een soort ISBN voor digitale objecten). Dit voorkomt dat individuele instellingen geld en tijd moeten besteden aan het doorvoeren van persistent identifiers. Dit is een goed voorbeeld van een van mijn projecten.’

Krijg je een aandeel van de verkoop?

‘De functie is mogelijk gemaakt door OCW. Het moet de komende maanden duidelijk worden of ik als makelaar zoveel meerwaarde kan bieden dat de markt (instellingen, leveranciers) geld over heeft voor mijn bemiddeling en dienstverlening. Op den duur zou ik dan “mijn eigen broek” kunnen gaan ophouden.’

Kijk je ook naar het buitenland?

‘Soms zal Nederland te klein zijn voor het vermarkten van een bepaald product. Ik houd daarom ook rekening met het buitenland. Niet in de laatste plaats omdat veel projecten nu vanuit Europa worden gefinancierd.’

Je hebt 18 maanden om deze functie te vervullen. Wat gebeurt er daarna?

‘Binnen deze tijd moet duidelijk zijn of de erfgoedsoftwaremakelaar bestaansrecht heeft. Afhankelijk van de resultaten wordt dan bekeken of en in welke vorm deze functie meerwaarde heeft. Ik heb dus heel concrete doelstellingen.’

Texaanse bibliotheek BiblioTech succesvol zonder papier

Een half jaar geleden opende de eerste papierloze openbare bibliotheek van de Verenigde Staten, BiblioTech, haar deuren. InformatieProfessional vroeg Laura Jesse, PR-functionaris van de bibliotheek in San Antonio (Texas), naar de stand van zaken. 'We liggen op schema om in het eerste jaar 100.000 bezoekers te halen.'

Door: Edwin Mijnsbergen

Kun je ons iets vertellen over het collectiebeleid?

'We zijn begonnen met 10.000 digitale titels van de 3M Cloud Library. We hebben ons ten doel gesteld ieder jaar minstens 10.000 nieuwe titels aan de collectie toe te voegen. Op dit moment heeft de bibliotheek 20.000 titels in haar bezit. Het budget voor collectievorming is afkomstig uit subsidies van Bexar County en particuliere investeerders en bedraagt voor het fiscale jaar 2014 bijna 650.000 dollar. Van dat budget moeten we wel alles aanschaffen. Dus ook nieuwe apparatuur en software.'

'Bij de aanschaf van nieuwe titels letten we op een goede balans tussen recreatief materiaal, bronmateriaal en databanken. Omdat we nauw samenwerken met scholen in de buurt, leggen we ook veel

nadruk op titels die scholieren en studenten nodig hebben. Ook de Spaanstalige collectie krijgt veel aandacht. BiblioTech is gevestigd in een wijk waar veel Latino's wonen.'

blotheek kregen we een accreditatie van de bibliotheek- en archievencommissie van de staat Texas. Dankzij die accreditatie hebben onze klanten toegang tot het programma TexShare, dat 62 verschillende databanken ontsluit voor 700 openbare en academische bibliotheken in de staat. Als individuele bibliotheken zelf abonnementen zouden moeten afsluiten voor al die databanken, zouden zij 49 miljoen dollar kwijt zijn.'

'Een voordeel van het beheer van een volledig digitale collectie ten opzichte van een papieren is dat we de flexibiliteit hebben meteen in te spelen op de behoefte van de klant. Iedereen kan in de Cloud Library van 3M verlanglijstjes aanmaken. Als er voldoende vraag naar is, schaffen we een titel meteen aan. Behalve de genoemde zaken biedt BiblioTech ook tijdschriften aan via Zinio, taalcursussen via Mango, media-educatie via Atomic Training en Project Gutenberg, audioboeken via Librivox en OneClick Digital en online colleges via diverse bronnen.'

In het kort

BiblioTech is de eerste en enige openbare bibliotheek in de Verenigde Staten die geen gedrukte boeken in de collectie heeft. De bibliotheek werd in september 2013 geopend in San Antonio in Texas. Qua bevolkingsomvang is die stad de zevende van het land, maar als het gaat om geletterdheid staat San Antonio op de zestiende plaats. De bibliotheek is gevestigd in het arme zuiden van de stad. Leden kunnen boeken direct

lenen via de online catalogus van de bibliotheek en die lezen op eigen apparatuur of die van de bibliotheek, of een ereader lenen van de bibliotheek. Ongeveer de helft van de ereaders is permanent uitgeleend. Die ereaders bevatten maximaal vijf boeken tegelijkertijd. De uitleentermijn is twee weken. Na het verstrijken van de termijn verdwijnen de geleende titels automatisch van de reader. bexarbibliotech.org

Beschikbaar in de bibliotheek

- > 48 iMacs
- > 10 Macbook Pro's
- > laptops
- > 40 iPads

Voor de uitleen

- > 600 reguliere ereaders
- > 200 ereaders speciaal ingericht voor kinderen
- > 20.000 ebooks

Zijn jullie erin geslaagd om een brede collectie ebooks aan te leggen of hebben jullie te maken met beperkingen die uitgevers jullie opleggen?

'Er zijn wel wat beperkingen, maar een van de redenen om met 3M in zee te gaan was het gegeven dat het bedrijf onderhandelt met uitgevers over ebooks die mogen worden uitgeleend, ook namens bibliotheken. We worden natuurlijk regelmatig met onze neus op de feiten gedrukt, zoals die keer dat de initiatiefnemer van BiblioTech, Nelson Wolff, werd

geïnterviewd over het concept van de bibliotheek. Een van zijn inspiratiebronnen was de biografie van Steve Jobs. Daar hadden we toen – illustratief – helaas alleen een Spaanstalige editie van. Desondanks wordt het aanbod van ebooks steeds groter. We compenseren de beperkingen bovendien ook, bijvoorbeeld door mondjesmaat ebooks aan te schaffen die zijn uitgegeven in eigen beheer.’

Hoeveel leden telt de bibliotheek inmiddels?

‘De bibliotheek is gratis voor alle inwoners van Bexar County [een van de 254 counties van de staat Texas, red.]. We werken inmiddels ook aan abonnementen voor mensen die daarbuiten wonen. In november 2013, drie maanden na de opening, konden we het 10.000e lid begroeten. Eind januari stond de teller op 15.709 leden. We adverteren niet, maar er is wel een speciale “gemeenschapsmedewerker” die gesprekken voert met onder andere het onderwijs en publieke instellingen om BiblioTech onder de aandacht te brengen en samenwerkingsverbanden te initiëren. We liggen op schema om de doelstelling van 100.000 bezoekers in het eerste jaar te halen.’

‘Ons publiek is heel divers. Aanvankelijk werd de bibliotheek vooral bezocht door mensen uit de directe omgeving.

Veel Hispanics met een lager inkomen die thuis niet (kunnen) beschikken over internettoegang. Met die doelgroep zijn we blij, omdat we voor en met hen aan de doelstellingen van de bibliotheek kunnen werken: leesbevordering, het verbeteren van de (digitale) geletterdheid en alle burgers een gelijke kans op toegang tot informatie bieden. Inmiddels trekken we ook veel andere klanten uit de regio, mede dankzij de vele groepen die we faciliteren en activiteiten die we organiseren: blogcursussen voor senioren, “First Lego”-wedstrijden voor kinderen en een boekenclub voor vrouwen van militairen uit de regio. De fysieke bibliotheek wordt dus ook goed benut door de leden.’

Hebben jullie aandacht voor de digitale duurzaamheid van de collecties?

‘Dat doen we inderdaad. 3M neemt dit grotendeels voor zijn rekening, maar er is dit jaar ook een “netwerkarchitect” aangesteld die zich met dit onderwerp gaat bezighouden.’

Wie financiert de bibliotheek? En hoe groot is jullie budget?

‘BiblioTech wordt gefinancierd uit het budget van Bexar County, dat zijn inkomsten vooral genereert met de heffing van eigendomsbelasting. Het startkapitaal van de bibliotheek was 2,3 miljoen dollar. Daarmee

werden de kosten van het gebouw, de technologie, de collectie en het personeel gedekt. Het budget voor het lopende jaar bedraagt 1,2 miljoen dollar. Daarnaast ontvangen we 500.000 dollar van de Hidalgo Stichting, een non-profitorganisatie die nog steeds geld ophaalt voor de bibliotheek.’

Was het makkelijk om personeel te werven? Welke eisen stellen jullie aan de medewerkers?

‘Het personeel van de bibliotheek bestaat uit een hoofdbibliothecaris met een academische graad in Bibliotheek- en informatiewetenschappen, een vestigingshoofd, de eerder genoemde gemeenschapsmedewerker, de netwerkarchitect en een aantal medewerkers die de (technische) ondersteuning van klanten verzorgen. Voor dat werk zochten we mensen met de juiste opleiding en ervaring, maar minstens zo belangrijk waren hun sociale vaardigheden en klantgerichtheid. Daar legden we veel nadruk op. Het

was nog het lastigst om een gediplomeerde bibliothecaris te vinden die het idee van een geheel digitale bibliotheek omhelsde. Uiteindelijk vonden we die toch, in de persoon van Ahsley Eklof, een vrouw met de juiste papieren, en veel ervaring in het traditionele bibliotheekwerk. Zij vindt dat een digitale bibliotheek veel kan betekenen voor mensen uit de lagere inkomensgroepen, juist omdat die vaak geen toegang hebben tot technologie in het algemeen en internet in het bijzonder. Zij voldeed perfect aan ons functieprofiel!’

‘Inmiddels hebben we ook een satellietlocatie in de rechtbank van Bexar County, om de honderden burgers met juryverplichtingen die daar komen goed van dienst te kunnen zijn. Mogelijk breiden we nog verder uit. De kans is dus groot dat we extra personeel zullen moeten gaan werven.’

*Edwin Mijsbergen is
nieuwsredacteur van
InformatieProfessional.*

Verder lezen en kijken

- > Het bibliotheekbudget: tinyurl.com/ohjt2ls
- > Video over BiblioTech: youtu.be/1v1ZxWojVkc
- > Fotostream: www.facebook.com/BexarBibliotech/photos_stream

Ga voor het laatste nieuws naar

www.informatie professional.nl

advertentie

Mediaservice

Ingressus helpt
bij het bestellen
en uitleenklaar
maken van uw collectie

INGRESSUS

Meer weten?
info@ingressus.nl / 010-2060260
www.ingressus.nl

NIEUWS

#IPLINGO

Ploggen

Door: Edwin Mijnsbergen

Het is een taalervaring die we misschien allemaal wel eens hebben: dat je kennisneemt van een neologisme en je van meet af aan voelt dat het nooit iets zal gaan worden tussen jou en dat nieuwe woord. Ik ervoer dat afgelopen maand, toen iemand mij attenderde op het recente 'fenomeen' ploggen. Of ik daar toch wel al van had gehoord? Zelfs NRC Handelsblad had er al een artikel aan gewijd, met de titel 'Ploggen is het nieuwe bloggen'! Ik had er dus nog *niet* van gehoord, maar ik had wel een vermoeden waar ploggen voor staat. Het woord blog werd ooit afgeleid van het begrip weblog (-boek). Toen een relatief kleine groep mensen daar later videovarianten op verzonden, werd het werkwoord bloggen simpelweg getransformeerd tot vloggen. Het was aanmerkelijk dat ploggen dan iets met het bloggen van foto's te maken zou hebben.

Dat bleek inderdaad zo te zijn. Plogs zijn weblogs waarop de blogger zijn of haar dagelijkse activiteiten vastlegt in een serie foto's. Het verschil met beeldgeoriënteerde platformen als Tumblr of Instagram is minimaal. Plogs lijken

hooguit meer afbeeldingen per afzonderlijke bijdrage te bevatten. De thematiek varieert, maar heeft doorgaans betrekking op de belevenissen van de blogger zelf. Journalist en blogger Jeroen Mirck omschrijft het in NRC Handelsblad licht plagerig als: 'ploggen lijkt op het maken van selfies, maar dan voor snobs'.

Alles lezend en bekijkend realiseer ik me dat ik met het verschijnsel als zodanig geen enkele moeite heb. Ik houd van de wereld van weblogs, ben dol op beelden die verhalen verrijken en ik kan ook best begrip opbrengen voor de populariteit van selfies en varianten daarop. Maar over het woord *ploggen* struikel ik gek genoeg, terwijl het niet eens zoveel anders klinkt als *bloggen*. Zou ik het soms te gekunsteld vinden? Dat de ploggers zelf met zo'n aanduiding komen is nog te rechtvaardigen. Je moet nu eenmaal een onderscheid maken. Dan hoeft je niet per se origineel te zijn. Maar dat een krant het dan meteen 'het nieuwe bloggen' noemt, dáár krijg ik kriebels van. Misschien is weerzin wel het nieuwe ontkennen, wie zal het zeggen. <

[illegible][illegible]

Intussen rukt SEO ook op in de wetenschappelijke wereld. Tijdschriftuitgevers geven wetenschappers tips hoe ze hun artikelen zo moeten schrijven dat ook die beter gevonden worden. Tips voor het gebruik van titels waarin de inhoud ondubbelzinnig tot uiting komt. Dus geen overdrachtelijke formuleringen, woordspelingen en grappen meer. Saai is beter. En ook de tip om in de samenvatting van je artikel volop te variëren met allerlei synonieme termen voor de onderwerpen waarover je het hebt. Sommige universiteiten organiseren voor hun promovendi zelfs cursussen daarvoor. Van artikelen die beter gevonden kunnen worden, wordt impliciet verwacht dat ze ook vaker worden gelezen en dan hopelijk ook vaker geciteerd.

de Commisario.

A black and white portrait of a man with dark, curly hair, glasses, and a mustache. He is wearing a light-colored, possibly white, button-down shirt. The portrait is a high-contrast, graphic style, likely a photocopy or a stylized print. The man is looking slightly to the left of the camera with a neutral expression. The background is plain white.

gedwongen om indirecte maatregelen te nemen, via de inhoud en de links van hun eigen pagina's.

[illegible]

De gevangenis- bibliotheek als apotheek

Vele gevangenen maken pas tijdens hun detentie voor het eerst kennis met een bibliotheek. En die blijkt dan niet alleen een bron van kennis, maar ook een plek om even niet aan een gevangenis te denken. Bezuinigingen en sluitingen van penitentiaire inrichtingen maken de toekomst van de bibliotheken echter onzeker.

Ronald de Nijs

Bibliothecaris Ien

‘Wij lopen niet in uniform. Hier kan men even gaan zitten zonder direct aan een gevangenis te denken’

‘De bibliotheek als apotheek’ luidt de titel van een gedicht dat een gedetineerde ooit schreef voor de bibliotheek van ‘zijn’ penitentiaire inrichting. Lezen werkt voor hem rustgevend in tijden van stress, ‘als een aspirientje tegen koppijn’. Ook het biblio-

theekbezoek zelf is van belang, geeft bibliothecaris Ien* van de Penitentiaire Inrichting (PI) Almere aan. ‘Wij lopen niet in uniform. Hier kan men even gaan zitten zonder direct aan een gevangenis te denken.’ Haar collega Manja, eveneens bibliothecaris, voegt daaraan toe: ‘Gedetineerden kunnen zelfstandig in de collectie zoeken, informatie inwinnen of om een kopie vragen. Maar ook: lezen aan de leestafel of een spellerje doen. Het sociale aspect is heel belangrijk.’ Sinds 1996 werken Ien en Manja in deze bibliotheek, bijgestaan door een bibliotheek-medewerker.

‘Je hebt de harde kant van de inrichting: gedetineerden worden vastgezet en krijgen een dagprogramma opgelegd,’ legt Manja uit. ‘Daarnaast er is een zachte kant, vertegenwoordigd door het werk van onder andere de bibliothecarissen, sporters, geestelijk verzorgers, onderwijzers en degenen van de kunstzinnige vorming. Het uiteindelijke doel van al die inspanningen is om gedetineerden te helpen om meer inzicht in zichzelf te krijgen en om ze voor te bereiden op een terugkeer naar de maatschappij.’

ben ze recht op een wekelijks gebruik van een bibliotheekvoorziening; dat laatste kan in de vorm van een boekenkar of een fysieke bibliotheek zijn. Dit recht is vastgelegd in de Penitentiaire Beginselenwet. Ien: ‘Gedetineerden mogen in de PI Almere één keer per week één uur – in een groep van maximaal vijftien mensen – de bibliotheek bezoeken. Door die frequentie leer je ze wel kennen. We proberen ze te stimuleren om een cursus of een opleiding te volgen. We zijn soms net maatschappelijk werkers. Als we merken dat iemand even niet lekker in zijn vel zit, proberen we een praatje te maken. Dat wordt enorm gewaardeerd. Soms seinen we ook wel eens iemand van de geestelijke zorg in.’

‘De sfeer is altijd prima,’ zegt Manja. ‘Ook al zijn het vaak mannen die moeilijk gezag accepteren, ik kan eigenlijk alles tegen ze zeggen – mits ik dat doe vanuit een grondhouding van respect.’ Ien: ‘Er is altijd een bewaarder aanwezig. In al die tijd dat ik hier werk, is er nooit wat gebeurd.’

Nieuwe diensten

Wilma, bibliothecaris bij de bibliotheek van de PI Alphen aan den Rijn, probeert het de gedetineerden zo makkelijk mogelijk te maken. Zo zegde ze tien jaar geleden de SISO-

Stimuleren

Gedetineerden hebben niet alleen recht om kennis te nemen van het nieuws, ook heb-

*****

De bibliotheek van de Penitentiare Inrichting Almere

Foto's: PI Almere

code vaarwel, want 'te ingewikkeld voor de bezoekers'. In plaats daarvan gebruikt de bibliotheek nu als classificatiesysteem PIM, waarbij pictogrammen centraal staan.

Wilma werkt al veertig jaar in het bibliotheekvak, waarvan ruim een decennium bij de PI Alphen aan den Rijn. Ze bedenkt steeds weer nieuwe diensten. Zo heeft ze posters met hagelwitte stranden en een ondergaande zon of met werken van Escher laten plastificeren. Gedetineerden kunnen ze lenen om in hun cel aan de muur te hangen. 'De collectie bestaat dus – net als bij sommige andere bibliotheken – niet alleen uit boeken,' benadrukt Wilma. Bezoekers kunnen in Alphen aan den Rijn ook terecht voor legpuzzels en kruiswoordpuzzels, sudoku's en woordzoekers, taalcursussen, tekenendozen en leesbrillen.

Een keer per maand kunnen de gedetineerde vaders – bijgestaan door vrijwilligers van de geestelijke verzorging – een verhaaltje uit een kinderboek voorlezen. Dat wordt gefilmd en op een cd gebrand. Als het filmpje is nagekeken op eventuele verborgen boodschappen, gaat de cd naar het thuisfront van de gedetineerde. 'Zo komt iemand dan toch nog "thuis" bij zijn kinderen,' zegt Wilma, die dit initiatief oppakte naar een Brits voorbeeld. De bibliotheek helpt de gedetineerden bij het

uitkiezen van de boeken en bij het oefenen met voorlezen.

Steunpunten Buitenlandse Talen

Populair zijn gedichtenbundels ('die worden vaak overgeschreven in brieven naar het thuisfront'), maar ook zelfhulpboeken ('soms aangeraden door een psycholoog'), reisgidsen, biografieën ('die van Holleeder maar ook die van Mandela zijn zeer geliefd') en zelfs kookboeken ('een deel van de gedetineerden mag op de afdeling zelf

Vestigingsdirecteur Peter Baaijens

'Gedetineerden zouden gebruik kunnen maken van tablets. Dat maakt de bibliotheken overbodig'

In cijfers

Nederland telt 29 penitentiare inrichtingen (PI's). Sommige PI's zijn gevestigd op verschillende locaties die elk een eigen bibliotheek hebben. In totaal heeft Nederland 39 bibliotheken in penitentiare inrichtingen voor volwassenen. Hiervan wordt er één beheerd door de openbare bibliotheek Leeuwarden. PI Lelystad heeft geen bibliotheek maar een bibliotheekvoorziening in de vorm van een boekenkar, beheerd door de plaatselijke OB. Alle PI's en bijbehorende bibliotheken vallen onder de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI),

een agentschap van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

In de bibliotheken werken circa 75 bibliothecarissen en bibliotheekmedewerkers (deze laatste hebben veelal geen gerichte vakopleiding). Zij zijn in dienst van de DJI; vier ervan hebben een dienstverband bij de OB ter plaatse.

De omvang van de collecties varieert van enkele duizenden tot een kleine 10.000 banden. Sommige bibliotheken lenen ook muziekcd's, muziekinstrumenten, spellen, puzzels en tekenen verdozen uit.

*****

*****

Hoofd BOS Victor Karman

'Het is belangrijk dat het bibliotheekbezoek als groepsactiviteit blijft bestaan'

koken'). 'We zijn net een openbare bibliotheek in het klein,' aldus Ien van PI Almere. 'Als we over een onderwerp niets hebben, zoek ik het op internet op en geef ik een paar uitdraaien mee. Gedetineerden kunnen in de bibliotheek op de pc alleen een encyclopedie raadplegen en spelletjes doen; ze hebben hier geen toegang tot internet.'

De collectie telt meer dan twintig talen, waaronder zo'n vierhonderd Tsjechische titels. Dit is een zwaartepunt in de collectie, aldus Manja. 'Er is een Werkgroep Steunpunten Buitenlandse Talen, bestaande uit een paar bibliothecarissen, die zorgt voor de verdeling van de landelijke collecties van veertig vreemde talen over de PI-bibliotheken. Een onderling leenverkeer dus. Het hoofdkantoor Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) stelt jaarlijks budget beschikbaar voor de instandhouding van dit systeem. Krijg je bijvoorbeeld een Chinese gedetineerde over de vloer, dan kun je de betreffende bibliotheek vragen om een doosje Chinese boeken op te sturen.'

Nog geen ebooks

De stap naar het beschikbaar stellen van ebooks moet de komende jaren gaan plaats-

vinden, aldus Manja. 'Ik heb net op basis van input vanuit het hele land een voorstel gemaakt waarover we gaan praten.' Wilma wil graag ebooks aan de collectie toevoegen, maar vooralsnog mag er nog geen usb-stick of telefoon de PI binnenkomen; computers zijn bovendien beveiligd. Door de strenge beveiligingseisen gaan de digitale vernieuwingen langzaam, zegt Wilma. Maar, benadrukt ze, met ebooks alleen ben je er nog niet. 'Gedetineerden hebben soms nog nooit een bibliotheek van binnen gezien. We moeten hen dan bij de hand nemen om ervoor te zorgen dat ze ertoe komen een boek te lezen. Als bibliothecarissen spelen we een rol in de weg daarnaartoe.'

Bezuinigingen

'Er ligt een landelijk plan om de bedrijfsvoering in de bibliotheken meer technisch te ondersteunen,' zegt Peter Baaijens, vestigingsdirecteur van de PI Middelburg. In dit vooralsnog 'grofmazige plan' wordt bijvoorbeeld gedacht aan een device, waarop gedetineerden ebooks kunnen lezen, in beperkte mate op internet kunnen en misschien zelfs wel afspraken met hulpverleners kunnen maken en tv kijken.

Baaijens verwijst voor het plan naar het onlangs gelanceerde ebookplatform Bibliotheek.nl waar leden van de openbare bibliotheek ebooks kunnen lenen. Ook al zijn er nu nog maar 5000 titels, hij gaat ervan uit dat het aanbod snel zal toenemen. De gedetineerden zouden hiervan gebruik kunnen maken. Dat maakt de bibliotheken overbodig, verwacht Baaijens. Alleen voor de buitenlandse talen zou nog één fysieke bibliotheek nodig zijn.

Voor de andere taken die de bibliotheken verzorgen, kunnen vrijwilligers worden ingezet. 'Zij kunnen ongeletterde gedetineerden helpen met het (leren) lezen – en ook de gedetineerden kunnen elkaar hierbij bijstaan,' meent Baaijens. Zijn visie is duidelijk: 'We gaan zakelijker naar het product detentie kijken. De meeste gedetineerden zitten gemiddeld maar drie maanden. Moeten we daarvoor dan allerlei diensten ontwikkelen?'

Het plan is ingegeven door bezuinigingen. De penitentiaire inrichtingen staan namelijk aan de vooravond van een grootscheepse reorganisatie en bezuinigingsoperatie. Zo wil het ministerie van Veiligheid en Justitie 'capaciteit' afstoten en Elektronische Detentie (ED) invoeren. Ook is er sprake van een 'intensivering' van het aantal meerpersoonscellen, waardoor de vraag naar het aantal benodigde cellen afneemt. Het totaal aantal plaatsen binnen de muren zal met 13,3 procent afnemen tot 10.917 in 2018, zo valt in het 'Masterplan Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) 2013 2018' te lezen.

En/en

Als het aan Victor Karman ligt, blijven de fysieke bibliotheken in de PI's bestaan, maar dan vergezeld van een digitale bibliotheek. Karman is hoofd BOS (Bibliotheek, Onderwijs, Sport) bij de PI Middelburg en heeft hier de leiding over bibliotheek, onderwijs, sport en creatieve expressie. Het plan van zijn vestigingsdirecteur Baaijens is ingegeven vanuit bezuinigingen, bevestigt Karman. 'Dat er bezuinigd moet worden is evident, maar in mijn optiek is het belang-

'In Vlaanderen gaat het de goede kant op'

Door: Reginald Deschepper

In België is de situatie van de gevangenisbibliotheken vrij complex. Gevangenisbibliotheken zijn een kwestie van de federale overheid die bevoegd is voor het beleid over heel België. Bibliotheken behoren tot het domein van cultuur en dat is dan weer in handen van de regionale Gemeenschappen. Het gevolg is dat je niet zomaar kunt spreken over de 'Belgische gevangenisbibliotheken' maar dat de situatie in Vlaanderen, Brussel en Wallonië verschilt.

In Vlaanderen zijn er momenteel zeventien gevangenisbibliotheken. Bijna twintig jaar geleden zag de situatie er niet goed uit. De gevangenis hadden wel een collectie boeken maar, zo concludeerde een rapport van Ina Vanderborgh uit 1996: een echte bibliotheekwerking was er niet. Problemen waren er op het vlak van personeel en werking, catalogi, begeleiding, enzovoort. In die jaren moesten gedetineerden zich tevreden stellen met het schriftelijk aanvragen van boeken en dan maar hopen dat ze iets kregen dat hen beviel.

Als reactie op die schrijnende situatie werd er in de gevangenis van Brugge een pilotproject gestart. Daardoor konden de gedetineerden zelf naar de bibliotheek komen om er hun boeken uit te kiezen. Er was een computer met bibliotheeksoftware, catalogi die ter plaatse konden geraadpleegd worden en er werden op vaste momenten voor de vrouwen en de mannen – afzonderlijke! – bibliotheekbezoeken georganiseerd. Ook in enkele andere Vlaamse gevangenisbibliotheken onderging de bibliotheekwerking een

ware metamorfose. Een algemeen euvel was wel dat dit vooral afhing van lokale initiatieven en welwillendheid. Bovendien bleef de situatie onzeker omdat er geen echte planning op wat langere termijn mogelijk was.

In 2008 werd er een belangrijke stap vooruit gezet met het 'Participatiedecreet' dat als hoofdbedoeling had iedereen de mogelijkheid te geven om te participeren in cultuur in zijn diverse aspecten. Dit decreet beoogde vooral de ietwat vergeten groepen te stimuleren. Als gevolg daarvan werd aan alle gemeenten met een gevangenis gevraagd om een concreet plan op te stellen om de bibliotheekwerking in de plaatselijke gevangenis te professionaliseren. In ruil daarvoor werd er een aanzienlijk budget ter beschikking gesteld. Daarmee kon men bijvoorbeeld een halftijdse bibliotheekmedewerker aanstellen en een behoorlijke collectie neerzetten. De afgelopen vijf jaar hebben alle Vlaamse gevangenisbibliotheken hun bibliotheekwerking grondig kunnen verbeteren. Bijzondere aandacht werd gegeven aan laaggeletterden en anderstaligen. Een bijkomend effect was dat er nu een vijftiental (deeltijdse) gevangenisbibliothecarissen zijn met een professionele opleiding. Kortom: het gaat de goede kant op, maar er is nog werk aan de winkel.

Reginald Deschepper is medisch antropoloog bij de Vrije Universiteit Brussel en bibliothecaris in het Penitentiair Complex Brugge.

Bibliothecaris Ien

'We zijn soms net maatschappelijk werkers'

Tot slot

De discussie over de invulling en het voortbestaan van PI-bibliotheken lijkt gestart. De toekomst zal uitwijzen of de fysieke bibliotheken overeind blijven en dat ze niet worden vervangen door een device. Wordt dat laatste het geval, dan zou Nederland een stap terug doen, terwijl Vlaanderen (zie kader) juist een flinke stap vooruit heeft gedaan. Zeker is wel dat verschillende PI's de komende jaren hun deuren sluiten en de daar werkzame bibliothecarissen en bibliotheekmedewerkers hun baan zullen verliezen. Volgens de huidige plannen blijven PI Almere en PI Alphen aan de Rijn vooralsnog open. Bibliothecaris Wilma van PI Alphen aan de Rijn over de betekenis van haar werk: 'Het mooiste is wel als gedetineerden voor een laatste keer in de bibliotheek komen – omdat hun tijd erop zit –, me een hand geven en zeggen dat ze het waarderen dat ze nu hebben ontdekt dat lezen zo leuk kan zijn. Dat maakt dit werk zinvol.' <

* In penitentiaire inrichtingen worden voor medewerkers geen achternamen gebruikt.

Ronald de Nijs is eindredacteur van InformatieProfessional.

rijk dat het bibliotheekbezoek als groepsactiviteit blijft bestaan. Met de nieuwe koers van het zogeheten DBT (dagprogramma, beveiliging en toezicht op maat) streven we naast een grote verantwoordelijkheid van de gedetineerde ook een gedragsverandering na. Dit kan volgens mij alleen als een gedetineerde hierin oefent. De bibliotheek is hiervoor een geschikte locatie.'

Karman ziet bij sommige bibliotheken een wildgroei aan activiteiten. 'Bibliotheken moeten zichtbaar maken waar ze voor staan: lezen en informatie/kenniscentrum. Dat is de kerntaak waar ze zich op dienen te richten.' Bovendien moeten bibliothe-

ken met hun tijd meegaan en de digitale ontwikkelingen omarmen. Ook Karman verwijst hierbij naar het ebookplatform Bibliotheek.nl.

Samen met twee andere hoofden BOS heeft Karman de landelijke PI-bibliotheken in portefeuille. Gezamenlijk schuiven ze aan bij overleggen van de vakgroep Bibliotheek waarin de bibliothecarissen van de PI's zitting hebben. Die laatste taak hebben ze overgenomen van de landelijke contactpersoon voor bibliotheken omdat vanuit het hoofdkantoor naar een andere overlegstructuur werd gezocht. Maar het is ook een bezuiniging, zegt Karman.

Van RT naar RDA

Nieuwe typen (vooral digitale) publicaties vragen om een nieuwe manier van ontsluiten. De door FOBID uitgegeven Regels voor de Titelbeschrijving (RT) voldeden niet meer. Reden om de Regels eind 2013 te vervangen door de internationale catalogiseerstandaard RDA: Resource Description and Access.

Karin Lodder *****

In de wereld van bibliotheek en informatiebeheer wordt alom de noodzaak gevoeld om meer aan te sluiten bij internationale metadatastandaarden. Diensten en metadata worden immers op wereldwijde schaal uitgewisseld en moeten beschikbaar zijn voor iedereen. Het gemak waarmee informatie op internet kan worden gezocht, zorgt ervoor dat gebruikers andere verwachtingen hebben van wat een catalogus is en doet. Zo maakt de catalogiseerder in de traditionele catalogus gebruik van een primair hoofdwoord (of zelfs verdubbeling van een hoofdwoord), noodzakelijk voor het sorteren (en dus terugvinden) van titels. De full-text zoekmogelijkheden in de

‘RDA is een internationale catalogiseerstandaard die voorziet in instructies en richtlijnen voor het beschrijven van een publicatie’

digitale wereld maken dit gebruik volstrekt overbodig. Verder vragen nieuwe digitale publicatievormen om aanpassingen in de catalogiseringsregels. Ook in Nederland is men ervan overtuigd dat modernisering van de landelijke informatie-infrastructuur en aansluiting bij de internationale informatie-infrastructuur van het grootste belang zijn. Daarom is in het voorjaar van 2011 door de FOBID Commissie Ontsluiting (FCO) geadviseerd om de huidige Regels voor de Titelbeschrijving te vervangen door het internationale regelwerk Resource Description and Access (RDA). Sinds 1978 worden in Nederland de door de FOBID uitgegeven Regels voor de Titelbeschrijving gehanteerd. Deze regels zijn

vooral geschreven voor de kaartcatalogi die toen in gebruik waren. Bij de automatisering van catalogussystemen werden vervolgens de Regels gebruikt als basis voor de bouw van de catalogusrecords. Steeds vaker lopen we nu tegen beperkingen aan. Nieuwe typen publicaties, met name digitale vormen, vragen om een nieuwe manier van ontsluiten, waarbij de vindbaarheid voor de gebruiker wordt vergroot. In de wereld van linked open data is het wenselijk dat metadata van verschillende collecties (bibliotheken, archieven, musea, uitgevers) op elkaar kunnen aansluiten, waardoor de gebruiker nog beter antwoord krijgt op een vraag. Om deze redenen zijn vanaf 1 november 2013 de Regels voor de Titelbeschrijving vervangen door RDA.

Wat is RDA?

RDA staat voor Resource Description and Access en is een internationale catalogiseerstandaard die voorziet in instructies en richtlijnen voor het beschrijven van een publicatie.¹ RDA is een flexibele standaard waarin aangegeven wordt welke informatie nodig is om een publicatie zo goed mogelijk te beschrijven en te ontsluiten. RDA is op de gebruikers gericht: de focus ligt op ondersteuning bij het vinden, identificeren, selecteren en verkrijgen van informatie. Door RDA als internationale standaard te omarmen wordt het makkelijker om metadata van verschillende collecties uit te wisselen en te linken.

RDA is de ‘next-generation’ van de AACR (Anglo-American Cataloguing Rules) die gebaseerd waren op onder andere de ICP (International Cataloguing Principles, Paris, 1961). De ISBD (International Standard for Bibliographic Description) blijft het presentatiemodel. Al in 1997 zette de JSC (Joint Steering Committee RDA)² de eerste stappen op weg naar een fundamentele moderniseringsslag van de AACR, wat resulteerde in een nieuwe versie van AACR in 2004. Voor de internationale bibliotheekwereld gaf dit onvoldoende ruimte voor vernieuwing. Op basis van de ICP van de IFLA uit 2009 is in 2010 een definitieve versie van RDA verschenen, die nu de basis vormt voor implementatie in de gehele wereld.

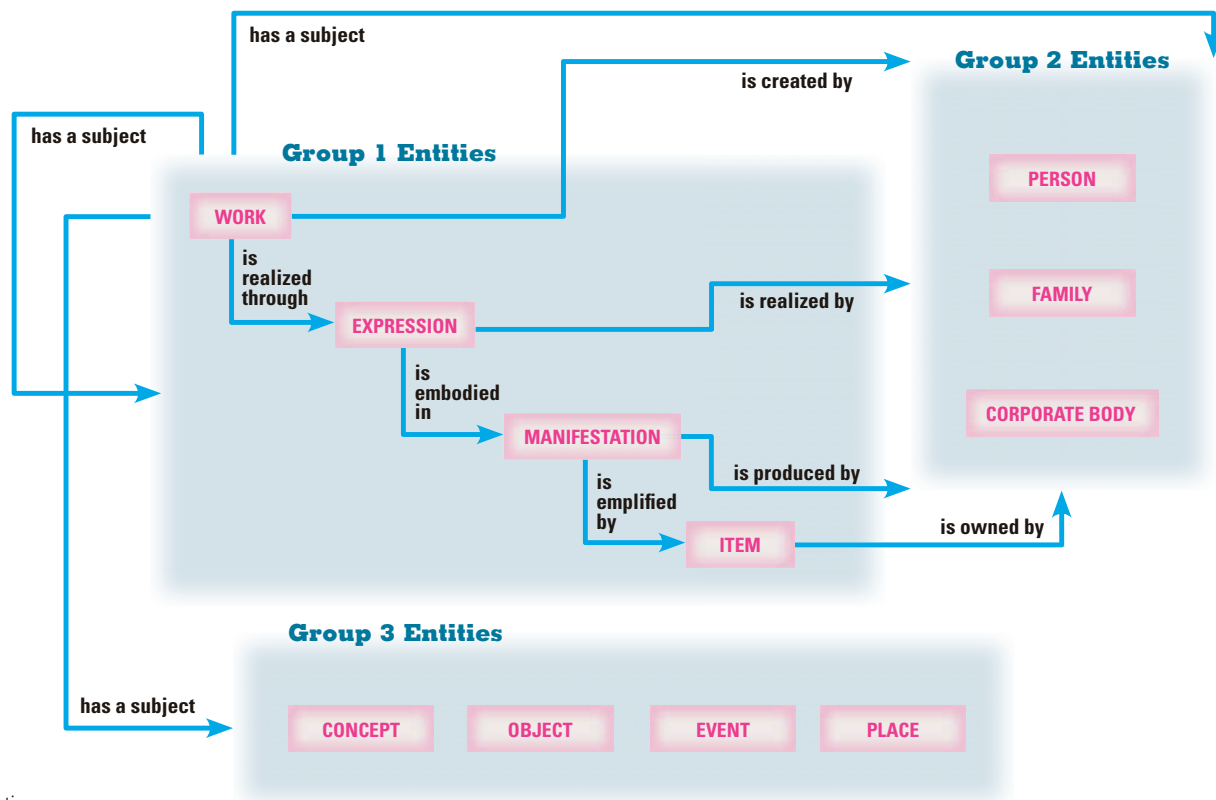
De structuur van RDA is gebouwd op de conceptuele modellen van FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) en FRAD (Functional Requirements for Authority Data). Deze modellen identi-

Karin Lodder is hoofd Documentverwerking bij de KB en secretaris van de FOBID-commissie ontsluiting. Zij nam deel aan de projectgroep Implementatie RDA.

*****

*****

FRBR Entities Relations

ficeren onderlinge relaties tussen elementen in bibliografische records. Het leggen van deze relaties zorgt voor optimale vindbaarheid van een publicatie. FRBR maakt hiervoor gebruik van de drie groepen entiteiten (zie bovenstaand figuur). Dit geeft mogelijkheden om relevante relaties tussen verschillende uitgaven van bepaalde werken te presenteren en daarnaast rolspecifieke

relaties te leggen tussen personen en documenten. Zo worden – met gemakkelijk te hanteren technieken – clusters van beschrijvingen gegenereerd die beter dan voorheen tegemoet komen aan de zoekvragen van de gebruikers.

Hoe werkt het

RDA gaat uit van een set core-elementen die verplicht zijn en een minimale set metadata opleveren. Dit zijn velden als titel, auteur, uitgever, datum en plaats van uitgave. Daarnaast zijn er veel elementen die niet verplicht zijn en naar keuze en soms zelfs naar eigen inzicht van de beschrijver kunnen worden toegepast, het zogenaamde cataloger's judgment. Al deze regels zijn opgenomen in de RDA-toolkit (zie access.rdatoolkit.org).

Uitgangspunt voor toepassing van de RDA-regels is de publicatie zoals deze zich presenteert: *take what you see!* Om een goede beschrijving te kunnen maken, is het noodzakelijk de publicatie 'in de hand te hebben' (of bij digitale publicaties 'op het scherm'). De tekst in de publicatie wordt letterlijk overgenomen, tenzij RDA anders voorschrijft. Ook mag de catalogiseerder de informatie over de publicatie uit de ge-

'Door deze internationale standaard te omarmen wordt het makkelijker om metadata van collecties uit te wisselen en te linken'

Vervallen FOBID-regels

De volgende typische FOBID-regels zijn met de invoering van RDA vervallen:

- > afkortingen worden niet meer gebruikt (zoals ill.; p.; bijl.);
- > vierkante haken worden alleen nog gebruikt wanneer informatie van buiten de publicatie (de resource) komt;
- > Latijnse afkortingen worden niet meer toegepast (zoals s.l.; s.n.; et al.);
- > de regel van drie geldt niet meer: als er meer dan drie primaire auteurs zijn, worden deze allemaal opgenomen in de beschrijving.

Voorbeeld van 'cataloger's judgment' in RDA

2.3.1.4 Recording Titles: Optional Omission

Abridge a long title only if it can be abridged without loss of essential information. Use a mark of omission (...) to indicate such an omission. Never omit any of the first five words.

Hebben jouw kennis en kunde een oppeppertje nodig?

#TrendingTopics in Informatie en ICT

www.rulersgroup.com

*****

*****

**‘Aansluiting op
internationale
standaarden staat
geen specifieke
Nederlandse
invulling toe’**

hele bron halen. Hij hoeft zich niet meer te houden aan de vaste door de Regels voorgeschreven locaties. Daarmee vervallen een aantal typische FOBID-regels (zie kader op pagina 19). Nieuw is dat aan elke beschrijving een aantal elementen moet worden toegevoegd (zie kader op pagina 21).

Implementatie in Nederland

In opdracht van het Consortium GII / UKB is in 2009 het Project ‘Sluit Nederland aan op Internationale Metadatastandaarden’ (SLIM) gestart. Vanuit dit project is een dringend beroep gedaan op de FCO om te onderzoeken of en zo ja, hoe een overgang op RDA mogelijk zou zijn. De FCO stelde hiervoor een werkgroep³ samen die na een aantal intensieve sessies in 2011 een positief advies uitbracht over de implementatie van RDA in Nederland.

Om niet over één nacht ijs te gaan, heeft vervolgens een consultatieronde plaatsgevonden langs catalogiserend Nederland. Na instemmende reacties is definitief besloten de FOBID Regels voor de Titelbeschrijving te vervangen door RDA. De datum van de Nederlandse implementatie werd gekoppeld aan het geplande tijdstip van implementatie door de Library of Congress (voorjaar 2013).

In 2012 is onder de vlag van het Project SLIM een projectgroep⁴ aan de slag gegaan met het opstellen van een implementatieplan RDA. Tegelijkertijd is een werkgroep⁵ gestart met het vergelijken van de Regels voor de Titelbeschrijving met de RDA-regels. Een hele klus. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in een Nederland Profiel, waarbij zoveel mogelijk trouw is gebleven aan de internationale regels. Want aansluiting op internationale standaarden staat geen specifieke Nederlandse invulling toe.

Geen vertaling, wel uitleg

Een belangrijk besluit in het implementatieplan is dat de RDA-toolkit, die beschikbaar is in het Engels, Duits en Frans, niet in een Nederlandse vertaling verschijnt. Het Nederlandse taalgebied en het aantal catalogiseerders is relatief klein en vertalen is erg kostbaar vanwege de omvang van de klus. Voor de Nederlandse catalogiseerder is dit wel lastig, want de terminologie is van dusdanig technische aard, dat het niet altijd eenduidig te vatten is. Daarom is besloten de beschikbare glossary te voorzien van een Nederlandse uitleg. Dit wordt in 2014 afgerond.

Verder had de projectgroep aandacht voor de inhoud van de benodigde trainingen voor catalogiseerders. Dit heeft geleid tot een aantal richtlijnen voor opleidingsinstellingen.

In februari 2013 is het implementatieplan gepresenteerd aan de stuurgroep Project SLIM en kon de implementatie in gang worden gezet.⁶ Tot nu toe is RDA vooral geadopteerd door bibliotheken die met de Gemeenschappelijke Geautomatiseerde Catalogus (GGC) van OCLC werken, waarbij de Koninklijke Bibliotheek het voortouw nam. De benodigde technische aanpassingen zijn in 2013 door OCLC doorgevoerd, waarna de catalogiseerders fasegewijs konden overstappen op het beschrijven volgens de RDA-regels. De meest recente fase startte op 1 november 2013. In die fase zijn de hierboven genoemde regeltechnische veranderingen doorgevoerd. De access-kant van RDA komt later aan bod.

Ondersteuning

De internationale regelgeving RDA zal zich door de wereldwijde implementatie en daarmee gepaard gaande verschillen van inzichten blijven ontwikkelen. Het is noodzakelijk dat de Nederlandse bibliotheekwereld aangesloten blijft bij de internationale besluitvorming. Enerzijds om actief bij te dragen aan veranderingen en verbeteringen, anderzijds om regelgeving naar de Nederlandse situatie te vertalen. Deelname aan internationale overleggen is essentieel.

Zo is er in Europa de EURIG, de European RDA Interest Group,⁷ waarin diverse Europese nationale bibliotheken participeren. Hier worden ervaringen uitgewisseld, maar ook voorstellen voor verbetering gedaan aan de JSC. Nederland is al sinds de oprich-

Nieuw in RDA

Nieuw is dat aan elke beschrijving een aantal elementen moet worden toegevoegd:

- > De taal van catalogiseren: de taal waarin de bibliografische gegevens in het bibliografisch record worden vastgelegd, zodat bij het clusteren van zoekresultaten publicaties gescheiden kunnen worden op basis van de taal van de metadata. Het gaat hierbij om metadata die aan de beschrijving worden toegevoegd en niet aan het document zelf worden ontleend (bijvoorbeeld pagina's in plaats van pages).
- > De fysieke kenmerken van de publicatie: carrier type om aan te geven wat de drager is (band, cd-rom, dvd enzovoort) en mediatype, om aan te geven wat nodig is om de publicatie te kunnen raadplegen (cd-romspeler, computer et cetera).

ting in de EURIG (2011) vertegenwoordigd. Bij de implementatie is bepaald dat voorzien moet worden in ondersteuning voor de gebruikers van RDA in Nederland. Immers, het gaat hier om nieuwe catalogiseerregels waarvan de toepassing vast vragen gaat oproepen. Daarnaast moet ergens bijgehouden worden wat de impact van internationale wijzigingen en ontwikkelingen is op het Nederland Profiel.

Voor de dagelijkse praktische vragen is een landelijke helpdesk ingericht bij de afdeling Documentverwerking van de Koninklijke Bibliotheek (bereikbaar via helpdeskRDA@kb.nl). En gebruikers vinden op de KB-website een pagina met alle projectdocumenten, een link naar de RDA-toolkit, de door de werkgroep RDA opgestelde vergelijking tussen de FOBID- en de RDA-regels en de invulling van het Nederland Profiel.⁸

Voor de meer inhoudelijke zaken én voor het beheer van het Nederland Profiel is voorgesteld een nieuw overlegorgaan op te richten, de RDA-commissie, ter vervanging van de FCO. De leden van de Commissie zijn deskundigen op het terrein van de bibliografische regelgeving en ontsluiting in

het algemeen en van RDA in het bijzonder. Deze commissie wordt dit voorjaar, onder coördinatie van de KB, ingericht. De taak van FCO, specifiek gericht op het beschrijven volgens de Regels voor de Titelbeschrijving, komt hiermee te vervallen.

Tot slot

De wijze waarop RDA gebruik maakt vanrolaanduidingen (Mulisch als auteur, terwijl Dylan een zanger en liedschrijver is) en relaties (tussen werk en manifestaties, auteurs en publicaties et cetera), zorgt ervoor dat de catalogus een heel nieuwe dimensie krijgt. Dit sluit goed aan bij de huidige wereld van linked open data. Een gebruiker krijgt niet zomaar een antwoord op zijn zoekvraag, maar wordt desgewenst voorzien van een enorme verrijking van de gevonden informatie. En daarmee komt definitief een (gewenst) eind aan het tijdperk van de 'kaart-catalogus'. <

Noten

1] Hoewel RDA gebruikt wordt voor het ontsluiten van allerlei soorten collecties, wordt in dit artikel uitgegaan van ontsluiting van bibliotheekmateriaal en wordt gesproken over een 'publicatie'.

2] JSC was voorheen verantwoordelijk voor de AACR. Meer informatie op www.rda-jsc.org.

3] Met deelnemers van KB, OCLC, NBD/Biblion, UB's, OB's, Ingressus, GO en Vlaanderen.

4] Met deelnemers van KB, OCLC, Ingressus en GO, onder leiding van projectleider Joke Webbink, UB Wageningen.

5] Met deelnemers van KB, OCLC, NBD/Biblion, UB's, Ingressus en GO.

6] De eindrapportages zijn te vinden op www.kb.nl/expertise/voor-bibliotheken/resource-description-and-access-rda.

7] Zie voor meer informatie www.slainte.org.uk/eurig.

8] Zie www.kb.nl/expertise/voor-bibliotheken/resource-description-and-access-rda.

'Tot nu toe is RDA vooral geadopteerd door bibliotheken die met de Gemeenschappelijke Geautomatiseerde Catalogus van OCLC werken'

'Een muur die weet dat-ie een muur is'

De overheid en de bouwwereld zien steeds meer in dat samenwerking rond informatiebeheer noodzakelijk is om bouwprojecten in goede banen te leiden. Daartoe is het Bouw Informatie Model (BIM) ontwikkeld, een methodiek die zorgt voor een optimale informatievoorziening gedurende een bouwobject. Een introductie.

Eric Kokke *****

'Een muur die weet dat-ie een dragende muur is.' Een uitspraak die de essentie geeft van het seminar 'Bouwen met Informatie' van 23 januari jl. in Amsterdam. Op initiatief van verschillende onderdelen van de gemeente Amsterdam kwamen de overheid en de bouwwereld in groot gezelschap bij elkaar om te praten over het belang van goed informatiebeheer bij bouwprojecten. De organisatoren, Stadsarchief Amsterdam, Ingenieursbureau Amsterdam (IBA) en Dienst Infrastructuur, Vervoer en Verkeer (DIVV), voelen dagelijks de noodzaak van een goede samenwerking en informatievoorziening in de keten. Dit is nodig omdat het beheer van de informatie in projecten in het ruimtelijk domein is verspreid over geheel ambtelijk Amsterdam, geprivatiseerde onderdelen en ingeschakelde aannemers (en hun onderaannemers). Meer betrokken partijen betekent meer communicatie in verschillende (informatie)taalen met meer verschillende systemen. Dus meer kans op misverstanden en fouten. En een situatie dat niet iedereen altijd weet dat een bepaalde muur een dragende is. De problematiek rond het informatiebeheer, vaak veroorzaakt door niet dezelfde (informatie)taal te spreken, raakt zeer veel

'Het Bouw Informatie Model (BIM) geeft al inzicht in mogelijke problemen voordat de eerste schop de grond in gaat'

partijen met net zo veel 'problemeigenaren', die zowel onderdeel van het probleem als de oplossing zijn. De gevolgen zijn bekend: grote budgetoverschrijdingen en uitgelopen planningen.

Gezamenlijke oplossing

De markt is het erover eens dat dit zo niet verder kan gaan. De gezamenlijke zoektocht naar een oplossing is uitgekomen bij goed informatiebeheer oftewel dezelfde taal gaan spreken. Op zich opvallend dat een wereld die drijft op techniek juist communicatie en informatievoorziening heeft

omarmd als de oplossing. Tijdens het seminar blijkt dat de gehele keten (overheid als opdrachtgever, bouwbedrijven als uitvoerder) beseft dat samenwerking rond informatiebeheer noodzakelijk is om bouwprojecten in goede banen te leiden.

Met het uitgangspunt van de centrale rol voor informatie is het Bouw Informatie Model (BIM) ontstaan. Inmiddels geaccepteerd als dé oplossing door de gehele keten. Er is niet echt een 'founding father' van BIM te benoemen, maar de Building Smart (Internationale Alliantie voor Interoperabiliteit) stuurt alles rond de uitwisselingsstandaarden in de bouwsector aan. Bij de verdere ontwikkeling van BIM is hun model een goede geaccepteerde leidraad.

Wat is BIM?

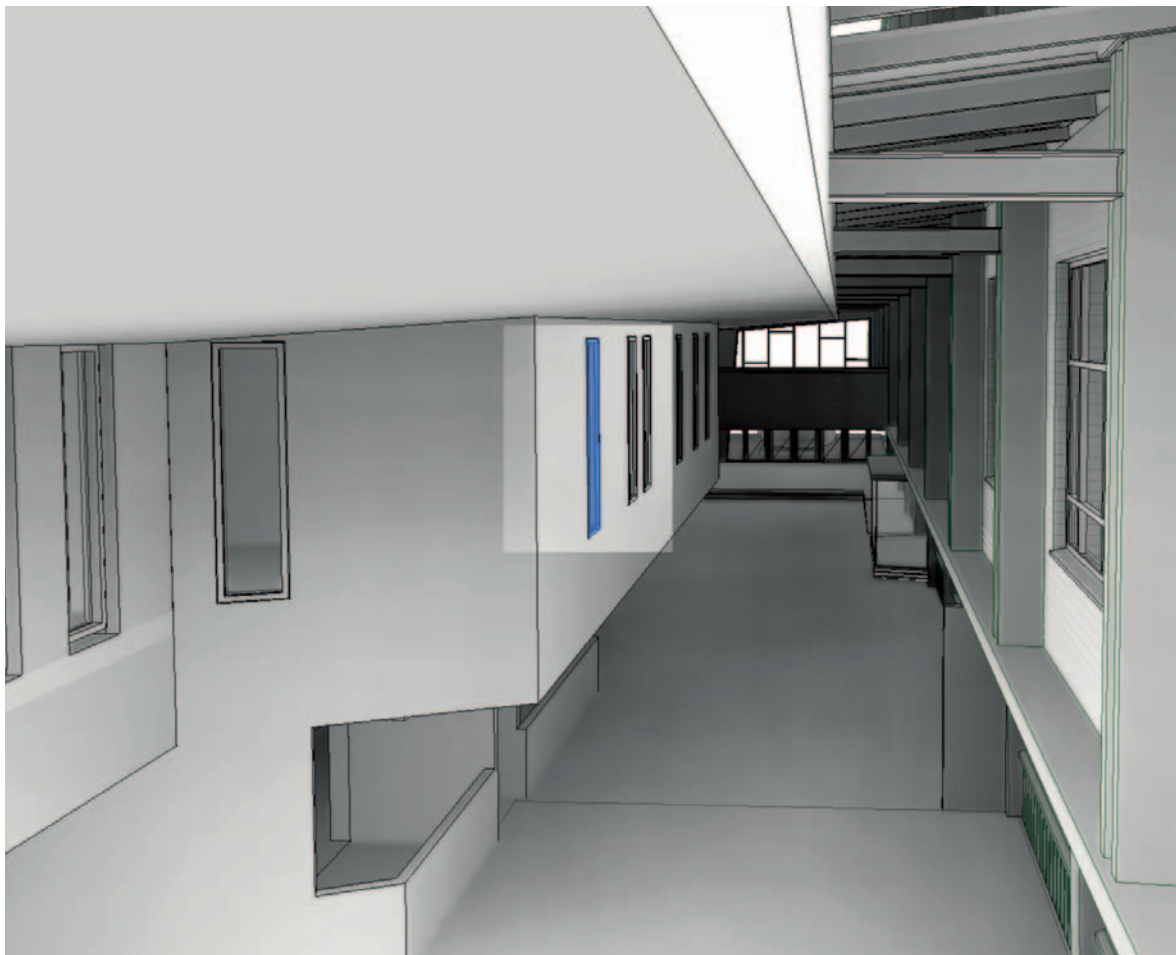
BIM is het beste te omschrijven als een methodiek (filosofie), die zorgt voor een optimale informatievoorziening (creatie, gebruik, opslag, beheer en hergebruik) gedurende de gehele levenscyclus van een bouwobject.

De basisgedachte is dat gegevens over het te bouwen object in een applicatie (database) terechtkomen, waarna de betrokken partijen, van ontwerpen tot bouwen en beheren, dit kunnen inzien en gebruiken. Elke partij zorgt dus voor de invoer van de data waarvoor zij verantwoordelijk zijn. De andere betrokken partijen kunnen toevoegingen of wijzigingen dan inzien.

BIM is een omvattende term voor een model, een informatiesysteem en het proces. BIM is niet alleen de software en ook veel meer dan een 3D-representatie (of visualisatie). Een BIM heeft 'smart objects' die veel informatie dragen, het is mogelijk om informatie te linken aan het model zoals belangrijke documenten. En het voordeel van een 'smart object' is dat een muur in een BIM-model daadwerkelijk weet dat-ie een muur is. En ook zo reageert. Dus als de ene partij een muur heeft getekend in een gebouw, krijgt de andere partij een seintje als hij daar een leiding wil aanbrengen.

Doordat BIM ook de mogelijkheid biedt om extra informatie aan objecten toe te voegen, spreken we ook van 4D (tijd)- en 5D (kosten)-modellen en zelfs van virtueel bouwen. Daardoor is de juiste informatie consistent en plaatsonafhankelijk toegankelijk voor de betrokkenen. Achter elk BIM-model ligt een 'object type library' (OTL), waarin alle begrippen staan om-

*****

Bron: Atelier PRO

schreven. Dit zorgt ervoor dat elke partij in het bouwproces het heeft over precies dezelfde muur.

Standaardisatie en open source

Het blijkt dat als er maar genoeg voor- delen zijn, verschillende partijen met ver- schillende belangen wel degelijk kunnen komen tot standaardisatie en het hanteren van dezelfde taal. In andere sectoren zoals bijvoorbeeld de vliegtuig- en auto-industrie is dit proces al veel eerder tot stand geko- men.

Een brede invoer van BIM kan alleen suc- cesvol zijn als alle partijen kunnen en wil- len meedoen. Daarom is er heel bewust ge- kozen voor het gebruik van open standa- den en open source. Dat betekent dat orga- nisaties kunnen blijven werken met eigen systemen, die via 'open koppelsoftware' met BIM in verbinding staan. Een nieuwe manier van samenwerken door allemaal dezelfde taal te spreken. Zie hiervoor ook de zogenaamde 'pas toe of leg uit-lijst' van het Forum Standaardisatie.

Binnen de bouwwereld is er geen twijfel over de toegevoegde waarde van BIM.

Men verwacht een grote besparing op de faalkosten (jaarlijks gaat 6 miljard euro verloren aan faalkosten) en besparingen in de voorbereiding en gedurende de uitvoe- ring van het proces.

De besparingen kunnen al in de offerte- fase beginnen. Dat zit in het eenvoudige hergebruik van data. Eenmalig inwinnen van data en meervoudig gebruik leidt tot aanzienlijk lagere kosten. Daarnaast gaat er veel minder fout. BIM geeft al inzicht in de mogelijke problemen voordat de eerste schop de grond in gaat. De realiteit is nu dat er tijdens de bouw zaken aan het licht komen, die vervolgens direct vertraging en extra kosten veroorzaken.

Toekomst

Op het eerste gezicht lijkt BIM een per- fecte methode om (bouw)projecten aan te pakken. Maar met alleen BIM zijn de organisaties er nog niet helemaal. Ook bij BIM geldt dat de kwaliteit van de informa- tie die in het systeem gaat hoog moet zijn. De gebruikers van BIM moeten ervan uit kunnen gaan dat zij de beschikking hebben over actuele, betrouwbare informatie. En daar zit de bottleneck. Vooral als het gaat

om projecten waar de organisaties ook ge- bruik maken van 'oude' informatie. Dat geldt bijvoorbeeld voor bouwprojecten in Amsterdam, waar door de jaren heen enorm veel is gebouwd en verbouwd. On- dergrondinformatie is dan vaak te vinden op analoge kaarten, waarvan de oorsprong misschien wel teruggaat tot de zeventiende eeuw. Daar ligt nog wel een uitdaging. Want hoe krijg je die informatie nu goed in BIM? De uitdaging zal vooral zijn om dit proces te organiseren. <

Met dank aan Flip Rosdorff

Eric Kokke is marketingmanager van GO opleidingen.

Verder lezen

- > www.hetnationaalbimplatform.nl/kenniscentrum/
- > www.rijkswaterstaat.nl/zakelijk/slimmer_werken/bouwwerk_informatie_model/
- > www.forumstandaardisatie.nl/ptolu

Veiligheid van onze persoonlijke data

In de wereld van zowel wetenschappelijk onderzoek als cultureel erfgoed wordt steeds meer digitale informatie opgeslagen, óók van persoonlijke aard. Wat mag er met deze persoonlijke gegevens? En wat niet?

Heiko Tjalsma

**‘Verschillende
repositories hebben
een klachtenprocedure
ingesteld bij
het publiceren van
online persoonsdata’**

Regelmatig worden wij opgeschrikt door berichten uit de media dat onze persoonlijke gegevens op straat zijn komen te liggen of in handen van hackers terecht zijn gekomen. Dat leidt bij velen tot de zenuwachtige vraag hoe veilig deze persoonlijke gegevens eigenlijk opgeslagen en bewaard worden. Hoe staat het met de veiligheid van onze bankgegevens of onze medische gegevens bij huisarts of ziekenhuis of onze belastinggegevens bij de Belastingdienst?

Nu zijn dit bij uitstek ‘gevoelige’ persoonsdata, maar niet iedereen realiseert zich mogelijk op hoeveel andere plaatsen ook privacygevoelige data worden opgeslagen. Zo zal zeker niet iedereen zich ervan bewust zijn dat er een goede kans is dat zijn of haar persoonsdata ergens voor wetenschappelijk onderzoek gebruikt worden of dat persoonsdata in een elektronisch archief terecht zijn gekomen.

Op zich is dat niet zo verwonderlijk want zeker ook in de wetenschappelijke onderzoeksweld en die van het cultureel erfgoed, zoals bibliotheken en archieven, wordt steeds meer digitale informatie opgeslagen, óók van persoonlijke aard. Wat mag er nu eigenlijk met deze persoonlijke gegevens, wat mag er niet? Hoe wordt daar in de praktijk mee omgesprongen, speciaal in data-repositories als de bovengenoemde?

Persoonsdata

Persoonsdata zijn, volgens de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp), gegevens met betrekking tot *geïdentificeerde of identificeerbare* natuurlijke levende personen. Er bestaan daarbinnen nog verschillende categorieën met bijpassende beschermingsregimes. Voor *bijzondere persoonsgegevens*, bijvoorbeeld over iemands seksuele geaardheid, gezondheid, geloof of politieke overtuiging, zijn er strengere regels dan voor de ‘gewone’ gegevens van achternaam, adres of woonplaats. De regels zijn nog strenger ten aanzien van data die patiëntgegevens of een SOFI-nummer bevatten.

Wat mogen anderen met deze gegevens doen? Wat mag in het bijzonder een repository waarin persoonsdata terecht zijn gekomen daarmee aanvangen? In principe heel weinig. Het kan best zijn dat deze persoonsdata zich in een repository bevinden zonder dat de persoon in kwestie daarvoor ooit bewust toestemming heeft gegeven of dat er een duidelijke reden is om specifieke persoonsdata op te slaan. Persoonsdata in huis hebben mag wel wanneer dat een duidelijke functie heeft, een ‘doelbinding’ volgens de wet. Een sportvereniging mag bijvoorbeeld voor de administratie de persoonsdata van haar leden opslaan. Wanneer deze adminis-

Heiko Tjalsma
is beleids-
medaewerker en
adviseur bij DANS
/ Data Archiving
and Networked
Services, een in-
stituut van KNAW
en NWO.

tratie echter na een aantal jaren naar een archief zou verhuizen, ontstaat er een andere situatie. Het kan dan zelfs de vraag zijn of de persoonsdata zich überhaupt in dit repository mogen bevinden.

Zeker is dat dit wel mag als er door de betrokkenen uitdrukkelijk toestemming is gegeven, de zogenaamde 'informed consent'. Dit houdt in dat er vooraf duidelijk is gemaakt voor welk onderzoek de persoonsdata gebruikt gaan worden. Dat kan een wetenschappelijk onderzoek betreffen waar de betrokkene een proefpersoon is, maar het kan ook gaan om bewaring en raadpleging van bijvoorbeeld een interview dat in een repository ondergebracht gaat worden. Wanneer dit, zoals in het laatste geval, van tevoren duidelijk is gemaakt aan de betrokken geïnterviewden en deze geen bezwaar daartegen hebben, dan mogen deze persoonsdata in een repository opgeslagen en ter beschikking gesteld worden. Denk bijvoorbeeld aan 'oral history interviews' die kunnen gaan over wat iemand tijdens de Tweede Wereldoorlog beleefd heeft en waarin vaak over heel persoonlijke zaken verteld kan worden.¹

Uitzondering voor onderzoek

Wanneer er geen informed consent is gegeven, maakt de wet raadpleging voor 'wetenschappelijk, statistisch of historisch

onderzoek' bij wijze van uitzondering mogelijk. Daarbij moet aan vier voorwaarden – vooral met betrekking tot de bijzondere persoonsdata – zijn voldaan:

- > het onderzoek moet een algemeen belang dienen;
- > de verwerking is voor het betreffende onderzoek noodzakelijk;
- > het vragen van uitdrukkelijke toestemming blijkt onmogelijk of kost een onevenredige inspanning;
- > de persoonlijke levenssfeer van de betrokkene mag niet onevenredig worden geschaad tijdens de uitvoering van het onderzoek.²

Hoofdbrekens

De repository moet actief toetsen of het onderhavige onderzoek aan deze vier eisen voldoet. Het zal duidelijk zijn dat dit niet zo eenvoudig in de praktijk is te hanteren. Wanneer is nu wel en wanneer nog niet de persoonlijke levenssfeer van de betrokkene 'onevenredig' geschaad? En wanneer is er sprake van een onevenredige inspanning? Is dat bijvoorbeeld het geval wanneer we twintig jaar later vijf-honderd proefpersonen nog moeten navragen of ze het ermee eens zijn dat hun gegevens uit een sociologisch onderzoek destijds (her)gebruikt mogen worden?

Het is kortom niet altijd even duidelijk

'Elke instelling die persoonsdata in huis heeft, moet straks een Data Protection Officer aanstellen'

hoe de artikelen van de Wbp in de praktijk ten uitvoer moeten worden gebracht. Dit levert de datarepositories vaak de nodige hoofdbrekens op. Juist voor wetenschappelijk onderzoek zijn de bijzondere persoonsgegevens vaak het meest interessant; het gaat niet in de eerste plaats om de namen, maar om het kunnen verbinden aan elkaar van deze bijzondere gegevens. Bijvoorbeeld om per persoon gegevens met betrekking tot scholing te kun-

‘Sommige repositories overwegen een fysieke Safe Place voor persoonsdata te bouwen’

nen relateren aan die van werkloosheid. In toenemende mate worden ook beelden en geluidsopnamen gebruikt en bewaard. Deze kunnen heel snel privacygevoelige gegevens bevatten. Daarnaast is bij data met beeld het portretrecht van toepassing. Het herkenbaar afbeelden van personen is niet toegestaan zonder uitdrukkelijke, vooraf gegeven, toestemming.

Wat ook niet erg helpt is dat er relatief weinig jurisprudentie op dit punt bestaat. Door deze onduidelijkheden kan er van een grijs gebied gesproken worden. Verschillende repositories hebben dit opgelost door een klachtenprocedure in te stellen bij het publiceren van persoonsdata op het web waarvan het niet zeker is of deze naar buiten mogen. Ook zijn er steeds meer repositories die een privacy-reglement hanteren. Mocht een betrokkene zichzelf herkennen en er bezwaar tegen hebben zo ‘te kijk te staan’, dan kan hij altijd verzoeken zijn gegevens weg te laten halen. De wet beperkt zich tot *levende* personen. Dit betekent dat persoonsgegevens van overleden personen niet (meer) onder de invloedssfeer van de Wbp vallen, al moet wel de privacy van nog levende nabestaanden in acht genomen worden.

Europese wetgeving

De Europese Unie bereidt overigens nieuwe, strengere en voor alle lidstaten unifor-

me, wetgeving op dit punt voor. Zonder uitdrukkelijk gegeven toestemming van de betrokkene mag dan vrijwel niets meer met persoonsdata. Deze strengere wetgeving is heel duidelijk ingegeven door de wens om de ‘Europese burger’ te beschermen tegen internetgiganten als Google of Facebook, waarvan het onduidelijk is wat deze nu eigenlijk met persoonlijke informatie doen en laten.

Er komen zeer zware boetes op overtreding en elke instelling die persoonsdata in huis heeft, moet een Data Protection Officer aanstellen.³ Het is nog onduidelijk of wetenschappelijk onderzoek in deze nieuwe wet de eerdergenoemde uitzondering behoudt.

Privacy en trusted digital repositories

De bescherming van persoonsgegevens vergt dus veel aandacht. In dit verband moet het relatief nieuwe concept *Trusted Digital Repositories (TDR)* genoemd worden. Dit begrip wordt sinds een aantal jaren gebruikt in de wereld van digitale bibliotheken en archieven. In het woord ‘trusted’ zit het aspect van veiligheid besloten. Dat heeft in dit verband vooral betrekking op *veilige toegang* tot en *langtermijnbewaring* van data.

‘Veilig’ veronderstelt dat de TDR waarin deze data worden bewaard betrouwbaar is, nu en in de verdere toekomst. De data moeten zodanig bewaard worden dat de authenticiteit en de integriteit gewaarborgd blijven, dat wil zeggen: dat er geen veranderingen in plaats hebben gevonden. Dit is een essentieel punt. Maar veilig betekent ook dat de data volgens de bestaande wetten, regels en eventuele verdere afspraken toegankelijk worden gemaakt. Het gaat dan vooral om de Archiefwet, de Auteurswet of de Data-bankenwet. Maar het is uiteraard speciaal ook relevant voor persoonsgevoelige data. Om dit verder handen en voeten en te geven, wordt er sinds enige jaren aan certificering van TDR’s gewerkt.

Safe Place

Om persoonsdata helemaal veilig te kunnen behandelen, overwegen sommige repositories een ‘Safe Place’ te bouwen, een (fysieke) ruimte in de instelling zelf waar gevoelige persoonsdata onder zeer gecon-

troleerde omstandigheden binnen de repository geraadpleegd kunnen worden.⁴ Het Centraal Bureau voor de Statistiek maakt hier in Nederland al gebruik van. Een andere mogelijkheid is het creëren van een *Trusted Third Party (TTP)*, een onafhankelijke en betrouwbare organisatie die als taak heeft om zeer gevoelige persoonsdata om te zetten naar een volledig gepseudonimiseerde vorm. Dat betekent dat proefpersonen (patiënten) niet meer geïdentificeerd kunnen worden, met andere woorden volstrekt anoniem kunnen blijven. Het wordt nu vooral ten aanzien van patiëntdata, zorgdata ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek, gebruikt. Een TTP is niet hetzelfde als een data repository.⁵

Uitdagingen

De beveiliging van persoonsdata is, samenvattend, een complexe aangelegenheid in een repository. Een belangrijk punt daarbij is uiteraard de beveiliging in technische zin, het voorkómen dat data, waar niet iedereen zomaar bij mag, gehackt of misbruikt worden. Ook in juridische en organisatorische zin moet voortdurend goed opgelet worden dat de data ter beschikking worden gesteld op de afgesproken wijze aan degenen die daartoe bevoegd zijn. Dit laatste geldt ook binnen de repository. Van de mensen die met deze data mogen omgaan, mag gevraagd worden dat deze dit uiterst zorgvuldig doen. Iedereen dient zich goed bewust te zijn van de extra bescherming die deze data nodig hebben. Daarom wordt steeds meer een geheimhoudingsverklaring voor alle medewerkers verplicht gesteld. De omgang met persoonsdata zal de komende jaren een uitdagend onderwerp blijven. <

Noten

- 1] Zie bijvoorbeeld getuigenverhalen.nl.
- 2] A. Beunen en T. Schiphof, *Juridische Wegwijzer Archieven en Musea online* (Taskforce digitale toegankelijkheid archieven en de Museumvereniging, 2006) hoofdstuk 1.2. tinyurl.com/kwr3ad3.
- 3] Zie hierover bijvoorbeeld tinyurl.com/kgj9b9o.
- 4] Zie bijvoorbeeld ukdataservice.ac.uk/get-data/secure-access.aspx.
- 5] Evert-Ben van Veen, *Patient data for health research. A discussion paper on anonymisation procedures for the use of patient data for health research* (The Hague, October 2011), speciaal pagina’s 11-15, tinyurl.com/k8b9dey.

Infographics en datavisualisatie: een inleiding

In de nieuwe serie 'Datavisualisatie' worden ontwerpers geïnterviewd over het maken van infographics en datavisualisaties. Voorafgaand aan de eerste aflevering een korte introductie. Wat houden de verschillende vormen van visualisaties in en welke rol is er voor informatie-professionals weggelegd?

Door: Niall MacKellar

Iedereen kan over steeds meer informatie beschikken. Het is niet alleen de taak van de informatie-professional om die informatie op te zoeken en op te slaan, maar ook om die zo te visualiseren dat je van grote hoeveelheden gegevens in één oogopslag een goed beeld kunt vormen.

De trend om data te visualiseren in bijvoorbeeld een datavisualisatie of een infographic is niets nieuws. Dit gebeurde al eeuwen geleden. Toch zie je dat deze visualisatie, die oorspronkelijk veel gebruikt werd in de wetenschap, de laatste jaren de overstap maakt naar het grote publiek. Waar vroeger de communicatie veelal horizontaal verliep van expert naar expert, ligt nu vooral de nadruk op verticale communicatie van expert naar leek.

Wat is het?

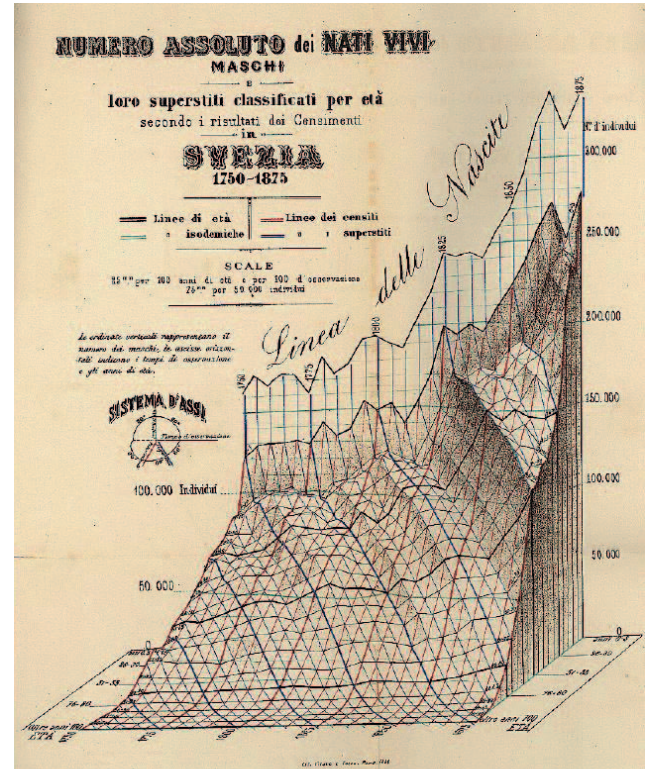
Datavisualisatie is het uitbeelden van gegevens gebaseerd op cijfers of hoeveelheden. Het zijn grafische weergaven van kwantificeerbare gegevens. Deze ruwe data heeft geen eigen context, maar kan wel gebruikt worden om die in een bepaalde context te plaatsen. Het doel van een datavisualisatie is de lezer in een oogopslag duidelijk te maken waar het over gaat. Hierbij is overzichtelijkheid van essentieel belang. Bij *infographics* draait het veel meer om het visualiseren van een

proces. Een infographic maakt niet alleen data zichtbaar, zoals bij een datavisualisatie, maar toont veel meer een verhaal met een kop en een staart. Door gebruik te maken van tekst en beeld probeer je via een infographic de lezer uit te leggen hoe iets werkt. Een infographic verschilt van een datavisualisatie doordat hij duiding geeft. Hij is altijd verbonden aan een verhaal; het zijn geen losstaande gegevens. Toch maken ontwerpers nogal eens de fout te denken dat zij een infographic maken, terwijl het in veel gevallen om een aantal visualisaties gaat die verder geen verband met elkaar hebben.

Voordelen

Uit onderzoek van de Universiteit van Saskatchewan¹ blijkt dat onze hersenen veel beter in staat zijn tot het verwerken van visuele beelden, dit in tegenstelling tot tekst. Wij leven op dit moment in een wereld waarin de mens constant onderhevig is aan visuele prikkels en daar zeer gevoelig voor is. Het is dus veel effectiever om gebruik te maken van beeld bij het informeren, dan van tekst. Dit soort visualisaties spelen daarom op dit moment een zeer belangrijke rol. Kranten, tijdschriften en het internet worden er mee volgestopt.

Mensen die visueel ingesteld zijn kunnen informatie het beste via

Statistica Grafica – Della rappresentazione grafica di una collettività di individui nella successione del tempo, e in particolare dei diagrammi a tre coordinate – Memoria di Luigi Perozzo. Annali di Statistica, Serie 2, Vol. 12, 1880, pp.1-16. (Ministero d'Agricoltura, Industria e Commercio, Direzione di Statistica)

foto's, diagrammen en grafieken leren. In het boek *Information Visualization*² van Colin Ware wordt duidelijk dat ons visuele systeem veel meer informatie kan vergaren dan al onze andere systemen in het centrale zenuwstelsel bij elkaar. Dit komt omdat visualisaties bepaalde karakteristieken bevatten, die 'preattentive attributen' heten, die onze ogen sneller waarnemen. Volgens Ware is het verschil tussen tekst en beeld het feit dat beeld voornamelijk geschikt is bij het representeren van procedurele informatie, logische voorwaarden en abstracte verbale concepten. Dit is in mindere mate het geval bij tekst.

Rol informatieprofessional

Omdat steeds meer data beschikbaar is en zowel big data als open data steeds populairder wordt, ligt er zeker een potentiële rol voor informatieprofessionals bij het visualiseren van die data. Door de grote hoeveelheid data hebben ontwerpers soms moeite om het kaf van het koren te scheiden. De

informatieprofessional is daar nu juist in gespecialiseerd. Opleidingen tot informatieprofessional zien dit ook in en passen hun opleiding hier langzaam maar zeker op aan. Zo wordt door IDM-opleidingen lesgegeven in vakken als Datavisualisatie en Infographics, waarbij studenten leren om zelf visualisaties te maken. Als deze ontwikkeling zich voortzet, kan de informatieprofessional zijn ware potentie laten zien en daarmee de wereld van de visualisaties een stuk begrijpelijker maken. <

Noten

- 1 Scott Bateman e.a., (2010) *Useful Junk? The Effects of Visual Embellishment on Comprehension and Memorability of Charts*. Geraadpleegd op: hci.usask.ca/uploads/173-pap0297-bateman.pdf.
- 2 Colin Ware, *Information Visualization: Perception of Design*, San Francisco, California 2004.

Niall MacKellar heeft Media, Informatie en Communicatie gestudeerd aan de Hogeschool van Amsterdam.

Toename aantal
inwoners Groningen

.000

1999

Toename gemiddeld
inkomen Groningers

€18.600 €19.600

2011

'De politiek
in Groningen
heeft geen
enkel begrip
voor onder-
nemers. Het
stadhuis ziet
ondernemers
als de grote
vijand.'

Henk Linneman
(Mister Oosterstraat)

TE

Ruiter Janssen: 'Infographics zijn zeer contextgevoelig'

Information designer en kunstenaar Ruiter Janssen (1987) heeft met zijn werk voor NRC Handelsblad de aandacht getrokken van het Nederlandse ontwerpersgilde.

Tijdens zijn Master Design aan het Sandberg Instituut te Amsterdam (2011-2013) heeft hij zich beziggehouden met het onderwerp leegstand. In 2013 presenteerde hij zijn nieuwste project 'Te leeg', waarmee hij de winkelleegstand in Groningen aan de kaak stelde.

InformatieProfessional sprak deze ambitieuze ontwerper over zijn werk en vakgebied.

Door: Niall MacKellar

Wat houdt je project 'Te leeg' in?

'Galerie Sign in Groningen vroeg me een "artist in residence" te doen, waarbij ik alle middelen zoals een slaapplek, eten en gereedschap kreeg om een project op te starten. Terwijl ik in deze stad verbleef, verbaasde ik mij over de vele leegstaande winkelpanden. Daar wilde ik iets mee gaan doen!' 'Zo begin ik altijd een project: vanuit verbazing. Vervolgens benader ik het onderwerp vanuit een journalistiek oogpunt. Eerst heb ik onderzoek gedaan naar winkelleegstand door databanken met gegevens over de stad te raadplegen, buurtbewoners te spreken over hun ervaringen met de leegstand en foto's van de locatie te maken. Zo kreeg ik een goed beeld van de situatie.'

'Voor de presentatie van mijn onderzoek kon ik me eerst richten op verschillende leegstaande winkelpanden, maar vanwege beperkte tijd heb ik me geconcentreerd op één pand. Ik vond dat ik dit winkelpand een stem moest geven door het fysiek te betrekken in het project. Ik besloot de uitkomsten van mijn onderzoek in deze ruimte te presenteren.'

'In mijn werk leg ik de toeschouwer niet zozeer mijn eigen mening op. Ik probeer een context te creëren, zodat mensen zelf een mening kunnen vormen. Door data over de winkelleegstand in Groningen te visualiseren in zo'n pand, creëer je zo'n context en door gebruik te maken van een felle kleur en bouwlampen zet je het onderwerp letterlijk in de spotlights. Dit resulteerde erin dat er zowel op gemeentelijk niveau als door de buurt zelf over werd gesproken en dat er hopelijk actie wordt ondernomen.'

LEEG

Hoe ga je om met die grote hoeveelheden aan data? En hoe verwerk je dat in een passend beeld?

'Ik ben geen onderzoeker of wetenschapper, maar ik vind het verrichten van dit soort onderzoek zeer interessant. Op de kunstacademie leer je niks over data, maar wel: conceptueel denken. Dit betekent echter niet dat ik zelf geen onderzoek kan doen.' 'Ik vind het geweldig om vervolgens met de verkregen data een beeld te creëren. Dat is de macht van infographics. Dat je door de visualisatie patronen gaat zien of dingen gaat ervaren die je niet had gezien als je het niet had gevisualiseerd. In mijn project "Te leeg" komt dat mooi naar voren: je ziet dat de leegstand in Groningen veel complexer in elkaar zit dan dat ik op voorhand had gedacht. Er zijn zo veel partijen bij betrokken dat het niet zo een-twee-drie op te lossen is.'

'Infographics zijn zeer contextgevoelig, omdat je een verhaal probeert te vertellen. Als je de data op een verkeerde manier interpreteert, kun je een verkeerde boodschap overbrengen. Als onervaren ontwerper kun je al snel de mist in gaan door bijvoorbeeld met verkeerde verhoudingen te werken. Dus als je mij vraagt wat ik van doe-het-zelf-visualiseersoftware zoals *infogr.am* vind, dan denk ik dat gebruikers ervan vanzelf hun neus zullen stoten. Net zoals ik dat in het begin nogal eens heb gedaan.'

Hoe zie je je eigen toekomst als information designer?

'Mensen waarderen het werk dat ik nu maak en ik voel mij er ook fijn bij. Ik zou het geweldig vinden om meer samen te werken met professionele researchers, waardoor mijn werk nog meer diepgang krijgt. Dan gaat de kwaliteit van zo'n visualisatie ook omhoog.' 'Zelf zie ik mij toch meer als information designer dan als kunstenaar. Ik zie het als een uitdaging iets duidelijk te ontwerpen, waardoor mensen tot nieuwe inzichten kunnen komen.' 'Ik wil mij meer richten op "digitaal" omdat ik verwacht dat ontwerpen voor papier steeds minder zal worden. Ik ben al een aantal jaar bezig in dit vakgebied en ik hoop in de toekomst nog vele projecten gerelateerd aan information design te doen.'

Foto: Ruiter Janssen

Eerst zelf bedacht en dan goed gejat

Door: Raymond Snijders

Begin dit jaar kwam econometrist, hoogleraar en veelpubliceerder Peter Nijkamp in een kwaad daglicht te staan omdat hij teksten uit zijn eerdere publicaties hergebruikt had zonder hierbij te verwijzen naar de oorspronkelijke bron. Had hij dat wel netjes gedaan had, dan was het zelfcitatie geweest. Maar nu bestempelde een speciaal hiervoor ingestelde onderzoekscommissie het als plagiaat. Zelfplagiat om precies te zijn.

In het academische systeem worden prestaties onder andere afgemeten aan het aantal geproduceerde artikelen, maar ook aan het aantal keren dat deze artikelen geciteerd worden in andere wetenschappelijke publicaties. Vandaar dat wetenschappers zich dienen te houden aan de regels voor bronvermelding en overname van teksten die in een Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening zijn vastgelegd. En dan is het niet de bedoeling dat je jezelf citeert zonder daarbij de bron te vermelden. Helemaal al niet als je die artikelen samen met anderen geschreven hebt. Dat je ook jezelf kunt plagiëren, leidde buiten de academische wereld tot flink wat commentaar. Plagiat wordt geassocieerd met het namaken of overschrijven van andermans werk en je voordoen als bedenker van dat werk. En dan lijkt het vreemd dat je ook aan plagiaat doet als je niet andermans werk maar juist je eigen werk hergebruikt en daar niet bij vermeldt waar je dat oorspronkelijk gepubliceerd hebt. Ook al kun je zelfplagiat beschouwen als een typisch fenomeen uit de wetenschappelijke wereld, het

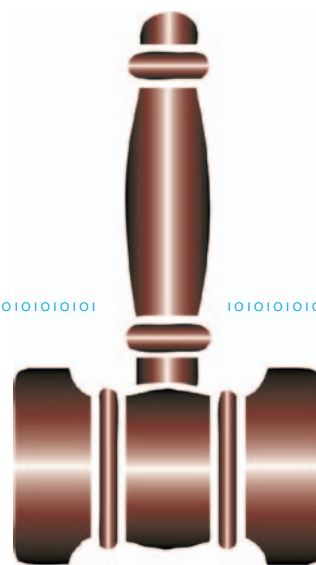
gegeven dat je onder bepaalde voorwaarden mag citeren uit het werk van anderen – zonder daarvoor toestemming te hebben – heeft zijn basis in het auteursrecht. Het citaatrecht is een uitzondering in de Auteurswet die stelt dat je geen inbreuk maakt op iemands auteursrecht als je een relevant stukje citeert of parafraseert ten behoeve van een aankondiging, beoorde-

men in artikel 15a Aw opgenomen. Welke 'vergelijkbare' doelen naast de expliciet genoemde doelen toegestaan zijn blijft open voor interpretatie, net zoals dat er geen harde grenzen aangegeven worden *hoeveel* woorden of zinnen je mag overnemen of *hoe* je precies aan bronvermelding moet doen. Het staat weliswaar niet in het wetsartikel zelf, maar een overgenomen stukje tekst

ling, polemieken, wetenschappelijke verhandeling of een uiting met een vergelijkbaar doel. Dat doel moet bij overname van een stukje duidelijk aanwijsbaar zijn, je mag niet meer overnemen dan redelijkerwijs nodig is en het moet altijd vergezeld gaan van een bronvermelding. Deze voorwaarden zijn zeer alge-

'Dat je jezelf kunt plagiëren, leidde buiten de academische wereld tot flink wat commentaar'

meets in elk geval wel duidelijk als zodanig herkenbaar zijn. Inclusief een bijbehorende bronvermelding. Citeer of parafraseer je bestaande stukken teksten in je nieuwe werk zonder dat duidelijk aan te geven, dan is dat minimaal een inbreuk op het auteursrecht van die ander en kun je het als plagiaat beschouwen als je de indruk wekt dat de overgenomen teksten door jezelf geschreven zijn.

Nijkamp reageerde op de beschuldigingen van plagiaat met het auteursrechtelijk argument dat het intellectuele eigendom van teksten bij de auteurs berust die ze ook vervaardigd hebben. En dat het daarom niet nodig is jezelf te citeren, laat staan dat je plagiaat pleegt als je je eigen teksten hergebruikt. Hem zou waarschijnlijk niets te verwijten zijn als je alleen naar het auteursrecht zou kijken. Maar zo zwart-wit is het natuurlijk niet. Juist in een wetenschappelijke verhandeling is het belangrijk om aan te geven waar je gebruik hebt gemaakt van bestaande kennis en inzichten. Zelfs als het je eigen kennis en inzichten betreft. Zodat iedereen kan zien wat je eerst zelf bedacht hebt en toen goed hebt gejat.

Raymond Snijders is senior informatiebemiddelaar bij Hogeschool Windesheim.

Louise Bourgeois en Arthur Miller, 'Homely girl, a life', deel II van speciale uitgave, nummer 42/100. Uitgever Peter Blum Edition, New York, Verenigde Staten, 1992

events, etc.

13 maart • BIBLIOTHEEKPLAZA 2014

- Stippen aan de horizon: mikpunten of mist • Amsterdam
- www.probiblio.nl/bibliotheekplaza

20 maart • VOGIN-IP-LEZING

- Workshops en lezingen • Amsterdam
- vogin-ip-lezing.net

26 maart • MAKERDAYS

- Celebrating professional Manufacturers and passionate Makers • Eindhoven
- www.makerdays.nl

27 maart • CONVERGING MEDIA CONFERENCE '14 • Amsterdam

- www.convergingmedia.eu

1-30 april • APRIL

- Hét festival over apps en mobiel internet • Landelijk • www.april.nl

2-5 april • MUSEUMS AND THE WEB 2014 (MW2014)

- Baltimore (VS)
- mw2014.museumsandtheweb.com

13-15, 20 en 21 mei • ONLINE OPSPOREN VAN INFORMATIE

- VOGIN-cursus • Wageningen
- vogin.pbworks.com

Meer events op www.informatieprofessional.nl

exposities

Kunstenarsboeken

Eind negentiende eeuw ontstaat in Frankrijk het 'livre de peintre'. Dit zijn bijzondere en luxe uitgegeven boeken waarin vaak een gerenommeerd literair werk gecombineerd wordt met illustraties van een eigentijdse beeldend kunstenaar. Naast dit meer exclusieve kunstenaarsboek ontstond er in de jaren vijftig een nieuw type: een goedkoop en eenvoudig uitgegeven kunstenaarsboek, met een sterk beeldend karakter. Voorbeelden van de laatste categorie uitgaven zijn van 15 maart t/m 13 juli te zien in Museum Meermanno in Den Haag.

www.meermanno.nl

Ramses Shaffy

Bij de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam is van 7 maart t/m 1 juni 'Ramses Shaffy, de tentoonstelling' te zien. Het persoonlijke archief van Shaffy wordt sinds 2012 bij de Bijzondere Collecties beheerd. Deze tentoonstelling toont de veelzijdigheid van Shaffy: als zanger, als kunstenaar, als acteur en privé. Door de combinatie van beeld en geluid, foto's, persoonlijke documenten, affiches en kostuums stapt de bezoeker even zijn wereld binnen.

www.bijzonderecollecties.uva.nl

De juiste informatie bij de juiste persoon

Adlib Bibliotheek catalogiseert meer dan boeken alleen. Adlib Bibliotheek vormt de kern van een compleet informatie- en kenniscentrum. Desgewenst kunt u deze kern uitbouwen met de uitleen-, bestel- en tijdschriftenmodules, of met vragenregistratie, SDI, full-text search en verschillende online services. Iedere vorm van informatie wordt zo op maat gemaakt voor uw gebruikers. Niet voor niets is Adlib Bibliotheek in gebruik bij vele mediatheken, bedrijven, (hoge)scholen, en juridische en overheidsinstellingen.

Adlib Bibliotheek

Veelzijdig Overzichtelijk Aanpasbaar aan alle soorten publicaties
Internetmodules: SDI attenderen, Online reserveren en Full text zoeken
Eenvoudig titelbeschrijvingen ontlonen Makkelijk rapporteren
Geïntegreerde aanvullende modules: Bestelmodule, Uitleenmodule en Tijdschriftenmodule
Meertalig Internationale standaarden SRU, ISBD/AACR2, Z39.50 MARCXML, OAI-PMH en meer
Integreerbaar met Adlib Museum en Adlib Archief tot één 'crossdomain' systeem
API-koppelingen Keuze databases MS SQL Server, Oracle, Adlib Internet ready.

adlib
The easy way to knowledge

Adlib Information Systems
(0346) 58 68 00
sales@adlibsoft.com
www.adlibsoft.com

De vijf sterren van open data

Linked Data zonder Open Data is slechts een theoretisch concept. Wat heb je aan een geïntegreerde informatieinfrastructuur zonder dat je de aanwezige informatie kunt gebruiken?

Bij Open Data gaat het zowel om juridische toestemming voor het raadplegen en gebruiken van data, als om het daadwerkelijk mogelijk maken daarvan. De gradaties van openheid zijn door www-godfather Tim Berners-Lee uitgedrukt in Vijf Sterren, die in deze aflevering worden beschreven.

Door: Lukas Koster

Voor we ons verdiepen in de mate van openheid moeten we de vraag beantwoorden wat onder 'data' in dit verband wordt verstaan. De term 'data' ('gegevens') betekent informatie over fysieke en virtuele objecten. Fysieke objecten zijn bijvoorbeeld treinen, gebouwen, boeken en bankbiljetten. Virtuele objecten zijn dienstregelingen, organisaties, teksten en overheidsbudgetten. Men kan data vanuit verschillende, overlappende perspectieven karakteriseren, zoals beschrijvende data (gewicht, lengte, aantal pagina's, vervaardiger, onderwerp), gebruiksdata (aantal passagiers, uitleningen, bezoekers), statische data (gewicht, lengte van objecten), dynamische data (gewicht, lengte van levende wezens, temperatuur, bezit), intrinsieke data (gewicht, lengte, betrekking hebbend op het object zelf), relationele data (auteur, bezit, onderwerp).

Het is niet altijd mogelijk een duidelijke scheiding aan te brengen tussen fysieke en virtuele objecten. Is een boek alleen het fysieke exemplaar of ook de tekstuele inhoud? Een tekst bestaat ook uit informatie en data, maar teksten en andere objecten waarop auteursrecht van toepassing is, vormen een apart

domein. Men spreekt dan niet over 'open data', maar over 'open access'. Hierbij dienen data om toegang tot of informatie over die objecten te verkrijgen. Men spreekt dan gewoonlijk van 'metadata'. In het andere geval bestaan virtuele objecten juist uit data. Een dienstregeling bijvoorbeeld is een samenstel van data over routes, begin- en eindpunten, halteplaatsen, vertrek- en aankomsttijden, soort vervoermiddel, et cetera.

Volledige openheid

De juridische en de praktische kant van Open Data worden weerspiegeld in de Vijf Sterren van Open Data, in 2010 geformuleerd door Tim Berners-Lee, de bedenker van het World Wide Web HTTP-protocol en tevens de opsteller van de Vier Regels van Linked Data (<http://www.w3.org/DesignIssues/LinkedData.html>). De Vier Regels hebben betrekking op de basisstandaarden HTTP URI's, RDF, SPARQL en het opnemen van externe links. Deze komen weer terug in de vierde en vijfde ster. De vijf sterren van open data beschrijven de stappen om tot volledige openheid te komen. Elke volgende ster omvat de vereisten van de voorgaande sterren. >

Beschikbaar op het web (in welke vorm dan ook), maar met een open licentie

Fysieke databestanden (zoals kaartenbakken, kadastermappen of archiefstukken) kunnen openbaar raadpleegbaar zijn, maar ze zijn niet altijd en overal voor iedereen beschikbaar. Als pagina, object of bestand op het web zijn ze dat wel. Maar om de eerste ster te verdienen moet deze informatie op zijn minst gratis toegankelijk zijn, door middel van een open licentie. Op data op zichzelf rust geen wettelijke bescherming, maar op dataverzamelingen is in het algemeen een vorm van auteursrecht van toepassing als er een substantiële inspanning gedaan is voor het samenstellen ervan.

Er zijn diverse soorten open licenties voor raadplegen en hergebruik van informatie onder verschillende voorwaarden. Veel gebruikt zijn de Creative Commons-licenties (<http://creativecommons.org/licenses>), oorspronkelijk gericht op objecten waarop auteursrecht van toepassing is. Met de introductie van versie 4.0 zijn de CC-licenties ook bruikbaar voor data en databases (<http://creativecommons.org/Version4>). CC kent vier categorieën die onderling gecombineerd kunnen worden, te weten: 'Attribution' (BY): naams- of bronvermelding verplicht; 'Share Alike' (SA): mag onder dezelfde voorwaarden verspreid of gebruikt worden; 'No Derivatives' (ND): mag alleen in zijn geheel zonder

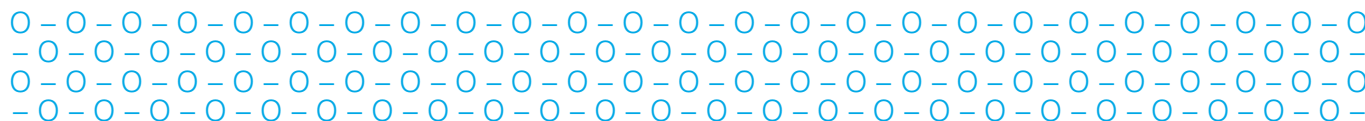
wijzigingen verspreid of gebruikt worden; 'Non Commercial' (NC): zonder commerciële doeleinden. De CC BY-NC-ND is de meest restrictieve licentie, CC BY de meest vrije. Daarnaast is er de CC0 (CC Zero) publieke domeinverklaring die een stapje verder gaat. Hiermee is alles zonder bronvermelding toegestaan.

Het gebruik van 'Non Commercial' is omstreven, omdat het begrip niet eenduidig gedefinieerd is. Het toepassen van een NC-licentie betekent niet alleen dat er geen geld met de hergebruikte informatie mag worden verdiend, maar ook dat een commerciële organisatie ze niet in gratis producten en diensten mag gebruiken. 'Non Commercial' impliceert een restrictie en is dus de facto niet open.

Voor data en databases worden ook andere licenties gebruikt, met name de Open Data Commons ODC (<http://opendatacommons.org>): 'Public Domain Dedication and License' (PDDL), 'Open Data Commons Attribution License' (ODC-BY) en 'Open Database License-Attribution and Share Alike License' (ODC-ODbL).

Belangrijke vraag is of bronvermelding op het niveau van de aggregatie of van de individuele data vereist is. In het laatste geval is het namelijk veel moeilijker te implementeren en impliceert minder open.

Beschikbaar als machine-leesbare gestructureerde data (bijvoorbeeld Excel in plaats van een beeldscan van een tabel)

Een ingescande afbeelding van een cataloguskaart, een PDF van een kadasterpagina, een foto van een archiefstuk en zelfs een online bibliotheekcatalogus met een open licentie kunnen wel als Open Data worden gekenschetst, maar deze objecten zijn alleen te lezen en te verwerken door middel van handmatige menselijke tussenkomst. Eén ster dus. Als dezelfde informatie in gestructureerde vorm beschikbaar en

door software automatisch of semi-automatisch te verwerken is, zijn we een stapje verder op weg naar herbruikbaarheid. Een ster erbij! Impliciet wordt aangenomen dat een beschrijving van de data en de structuur beschikbaar is. Zonder zo'n beschrijving kan de informatie niet geïnterpreteerd worden. Berners-Lee heeft dat later in een extra notitie onder de noemer 'metadata' toegevoegd.

'Om de eerste ster te verdienen moet de informatie op zijn minst gratis toegankelijk zijn, door middel van een open licentie'

Als (2), maar in een niet-systeemgebonden vorm (bijvoorbeeld CSV in plaats van Excel)

Als voor het raadplegen en verwerken van gestructureerde data met een open licentie speciale commerciële of niet meer verkrijgbare software nodig is, dan zijn die data de facto niet toegankelijk voor mensen die niet over die software kunnen beschikken. Het hier genoemde Excel is niet meer zo'n goed voorbeeld, omdat met de meeste databasesoftware Excel-bestanden geïmporteerd kunnen worden. Het gaat erom dat de data geleverd worden in een algemeen bruikbaar format. Drie sterren! Voor de normale praktijk is dit genoeg: data beschikbaar

op het web onder een open licentie in een open machine-leesbaar format. Het is niet helemaal duidelijk of hier alleen bedoeld wordt op het downloaden van volledige databestanden ineens, of ook op deelselecties en individuele records. Verder wordt niet gespecificeerd of ook 'on the fly'-gebruik bedoeld wordt. Dit laatste wordt doorgaans mogelijk gemaakt door middel van API's (application programming interfaces), aparte webtoegangen waarmee externe systemen data in gestructureerde vorm voor onmiddellijke verwerking kunnen opvragen.

Al het bovenstaande, plus het gebruik van open standaarden van W3C (RDF en SPARQL) om dingen te identificeren, zodat mensen naar je spullen kunnen verwijzen

Met de vierde ster wordt de stap gezet naar Linked Data, waardoor we uitkomen bij Linked Open Data. RDF is hierin het universele, open, uitbreidbare, niet-systeemgebonden, gestructureerde dataformat met URI's als unieke sleutels voor objecten en data op het web. SPARQL is de vraagtaal voor databases in RDF-format, verge-

lijikbaar met SQL voor relationele databases. Een SPARQL Endpoint is de systeemafhankelijke versie van een API. Waar je via een API communiceert met een systeem om data op te vragen, met alleen de binnen dat systeem beschikbare opties, heb je via SPARQL rechtstreeks toegang tot de data.

Al het bovenstaande, plus: link je data aan andermans data om context te verschaffen

Met het publiceren van data onder een open licentie als RDF met directe toegang via URI's op het web zijn alle toegangsdeuren wagenwijd opengezet. Maar er is nog geen uitgang. Door het vervangen van tekstwaarden, zoals auteursnaam, door links naar geautoriseerde thesauri en het toevoegen van links naar objecten in andere databronnen, zoals DBpedia, worden bruggen geslagen en nieuwe wegen geopend naar gerelateerde informatie die elders beschikbaar is. Met de vijfde ster staan alle ramen open.

Veilig omgaan met sociale media

Het weekblad Elsevier wijdde onlangs een uitgebreid artikel aan veiligheid op sociale media.¹ Aanleiding voor InformatieProfessional om zich te verdiepen in de slimste online instellingen bij de bekendste sociale netwerken. En bieden 'secret-sharing' apps privacy?

Door: Leen Liefsoens

Zet je instellingen van sociale media op 'veilig'

Bij ieder sociaal netwerk kun je controle uitoefenen op je privacy-bescherming via de instellingen. Hoe zit dat bij Facebook, Twitter, LinkedIn en Google+? Hiernaast staat waar je deze instellingen kunt vinden en wat je zou kunnen controleren, in het bijzonder gelinkte apps. Deze verbindingen brengen namelijk extra veiligheidsrisico's met zich mee omdat ze de deur openzetten tot jouw persoonlijke informatie.

	facebook	twitter	LinkedIn	Google+
Privacyinstellingen	facebook.com/settings	twitter.com/settings	linkedin.com/settings	plus.google.com/settings
Tip 1	Voorkom dat je (automatisch) getagd wordt in foto's via 'Tijdslijn en taggen'.	Voorkom dat automatisch je locatie wordt meegestuurd met een tweet door het vinkje uit te zetten bij 'Een locatie toevoegen aan mijn tweets'.	Bepaal wat je wil delen via 'Openbare profielinstellingen beheren'. Klik hiervoor op het tabblad 'Profiel' en vervolgens op het pijltje naast 'Profiel bewerken'.	Voorkom dat Google je foto gebruikt in advertenties. Klik op 'Bewerken' naast het kopje 'Aanbevelingen uit jouw kringen'. Verwijder het vinkje onder aan de pagina.
Tip 2	Voorkom dat je gegevens in advertenties worden weergegeven via 'Advertenties'. Klik op 'Bewerken' en selecteer 'Niemand'.	De speciale advertenties op basis van je tweets in je tijdslijn kun je verwijderen door het vinkje te verwijderen bij 'Uitgelichte inhoud'.	Ongeveer halverwege je profielpagina staat een box met als titel 'Wie heeft uw profiel bekeken'. Aanpassen wat er komt te staan wanneer jij een profiel van iemand anders bezoekt, kan via 'Selecteren wat anderen zien wanneer u hun profiel bekijkt' bij het tabblad 'Profiel'.	Gmail en Google+ zijn gekoppeld. Voorkom dat elke Google+-gebruiker je kan mailen. Ga in Gmail naar instellingen (via het tandwiel). Bij de optie 'E-mail via Google+' onder het tabblad 'Algemeen' kun je kiezen wie (iedereen, uitgebreide kringen, kringen of niemand) jou mogen e-mailen via je Google+-profiel.
Gelinkte apps	Via 'Apps'. Kijk niet alleen bij de apps die je zelf hebt geïnstalleerd, maar ook de apps van vrienden: 'Apps die anderen gebruiken'.	Via tabblad 'Applicaties'.	Via 'Uw toepassingen weergeven' bij het tabblad 'Groepen, bedrijven en toepassingen'.	Via plus.google.com/apps .

Anoniem chatten op secret-sharing apps?

Er zijn veel mobiele apps op de markt die privacy en anonimiteit hoog in het vaandel hebben staan en als alternatief worden gebruikt voor Twitter of Facebook. De app Snapchat (snapchat.com, iOS en Android) is razend populair. Met deze chat-app stuur je foto's en video's naar je contactpersonen die ze vervolgens maar voor een beperkte tijd kunnen bekijken. Whisper (whisper.ch, iOS en Android) en Secret (secret.ly, iOS) zijn soortgelijke sociale netwerk-

apps waar je anoniem een boodschap in combinatie met een foto kwijt kunt. Honderd procent privacy, anonimiteit en veiligheid bestaat echter niet. Er zijn allerlei middelen om de beveiliging van deze apps te omzeilen. Door middel van een simpel schermafbeelding kunnen anderen de gedeelde items al eenvoudig kopiëren en verder verspreiden. En door vaak te posten met Whisper creëer je ongewild een beeld van jezelf en doorbreek

je jouw anonimiteit.

Ook met het populaire WhatsApp geef je de contactgegevens in je telefoon en je persoonlijke boodschappen 'weg'. En daar maken de makers van deze app zich niet druk om, getuige het interview van internetjournalist Alexander Klöpping met de bestuursvoorzitter van WhatsApp.²

Wie veel waarde hecht aan privacy, zal bij alle genoemde apps en netwerken vraagtekens (moeten) blijven zetten.

Noten

- Noort, W. van.
'Zo bent u veilig op sociale media'.
Elsevier (7 december 2013), pp. 50-54.
- Zie dewereldraaitdoor.vara.nl/media/230200, het fragment over WhatsApp begint op 05:35.

Leen Liefsoens is redacteur van *InformatieProfessional*.

KNVI

Koninklijke Nederlandse Vereniging
van Informatieprofessionals

VOGIN-IP-lezing

Donderdag 20 maart, Amsterdam

Zoeken en vinden vormen nog altijd de essentie voor iedereen die met informatie bezig is. Op 20 maart worden deelnemers aan de VOGIN-IP-lezing in één dag bijgepraat over dit thema.

Keynote-spreker is **Marydee Ojala**, onder meer hoofdredacteur en columnist van het vakblad *Online Searcher*. Met haar lezingen en columns speelt ze al vele jaren een toonaangevende rol in de internationale online zoekwereld. In 'Reflections on the reinvention of research' bespreekt ze de veranderingen die het zoeken op internet en in betaalde bronnen de laatste jaren heeft ondergaan.

SPREKERS

Behalve Marydee Ojala zijn er nog vier andere sprekers:

- professor **Maarten de Rijke** (UvA) over 'De autonome zoekmachine'
- **Antoine Isaac** (Europeana) over 'Semantic web and linked data: the Europeana cases'
- **Robert Jan Alting von Geusau** (AkzoNobel) over implementatie van een corporate intelligence website
- **Arno Reuser** (RIS) over analysetechnieken voor informatieproducten

WORKSHOPS

Voorafgaand aan de lezingen is er keuze uit een achttal workshops die zeer uiteenlopende aspecten bestrijken van de informatiehuishouding waar informatie-professionals mee te maken hebben.

De VOGIN-IP-lezing wordt dit keer gehouden in de stijlvolle entourage van de Koninklijke Industriële Groote Club op de Dam in Amsterdam

Georganiseerd door VOGIN en het vakblad *InformatieProfessional*, in samenwerking met GO opleidingen en KNVI. Leden van de KNVI ontvangen korting (evenals abonnees van *InformatieProfessional*, VOGIN-cursisten en IDM-studenten)

Foto: LaurenRauk

KNVI-congres 2014 voor en door leden

NOTEER

Zet alvast in je agenda:
dinsdag 18 november, KNVI-congres.
Locatie: NBC Congrescentrum in Nieuwegein

DENK MEE

De 2013-editie kreeg een hoge waardering van de congresgangers en dat hadden we voor het grootste deel te danken aan de inzet van de vele KNVI-leden. Denk ook nu weer met ons mee.

LEVER EEN BIJDRAGE

Al je ideeën en voorstellen kun je kwijt op het Platform Informatieprofessionals (www.KNVI.me). Zo kunnen we samen weer een succesvol congres neerzetten.

www.KNVI.me

Voor uitgebreide informatie,
blogberichten en aanmelding:

vugin-ip-lezing.net

PROFESSIONAL IN HET NIEUWS

In 2004 begon Frank Janssen als een van de eersten in Nederland een businessblog. Inmiddels is Frankwatching uitgegroeid tot een crossmediaal platform met een grote community. Janssen viert in 2014 het tienjarig bestaan van zijn bedrijf.

Wat is Frankwatching?

Op Frankwatching schrijven we over tips en tricks voor mensen die werken in de wereld van online marketing en communicatie. Daarnaast geven we trainingen, organiseren webinars en geven we boeken uit.

Hoe ben je begonnen?

Ik werkte als manager internet en intranet bij wat nu PostNL is. Hier experimenteerden we met wiki's en weblogs op het intranet; zelf verzorgde ik wekelijks een blogartikel. Omdat er binnen het bedrijf voor mijn bijdragen niet veel belangstelling was, besloot ik mijn stukken op internet te plaatsen. Zo kon ik collega's en kennissen wijzen op interessante bijdragen en trends in de online wereld. Een blog was daarvoor de ideale vorm. Dit werd opgepikt door andere blogs en vakbladen als *Emerce* en *Adformatie*. Ik werd al snel gevraagd om presentaties over de door mij gesignaleerde ontwikkelingen te geven. Vervolgens heb ik het bloggen en presentaties geven drie jaar lang gecombineerd met mijn mana-

gersfunctie. Ondertussen werd de community rondom Frankwatching steeds groter. Toen heb ik de keuze gemaakt om voor mezelf te beginnen. Vanachter de keukentafel, en dat is nog steeds mijn werkplek. Bij Frankwatching werken nu zo'n achttien mensen.

Wat is de succesfactor?

De kwaliteit van de artikelen. Vanaf het eerste moment dat ook anderen op Frankwatching gingen publiceren, heb ik eindredactie op die stukken gedaan. Er zijn nu drie redacteurs die de auteurs selecteren en begeleiden. Inmiddels schrijven zo'n 350 vakgenoten voor ons.

Wat is er in die tien jaar in het bloglandschap veranderd?

Toen bloggers van het eerste uur zoals Marco Derksen (Marketingfacts) begonnen, waren het allemaal eenmansblogs. We vormden samen een hecht groepje. Nu zijn die blogs uitgegroeid tot community's waar op allerlei manieren kennis wordt gedeeld. En het zijn eilandjes op zich geworden.

Hoe belangrijk is die community?

Het zijn de communityleden die Frankwatching hebben gemaakt tot wat het nu is. Als je me vraagt naar de toekomst, dan kan ik alleen zeggen dat die bepaald wordt door de mensen die ik via de community van Frankwatching heb ontmoet en nog zal ontmoeten. Zij zijn in zekere zin leidend.

Je beide zoons werken ook in het bedrijf?

Mijn jongste zoon is kort na mij gaan bloggen over Habbo Hotel. Door de feedback van de lezers op zijn stukken heeft hij als toentertijd tienjarige leren schrijven. Zo heeft hij ook ontdekt dat webdesign zijn ding is; als ontwerper verzorgt hij nu het design van Frankwatching. Mijn andere zoon studeert psychologie, maar is ook handig met techniek. Hij ontwikkelt management-rapportages over de site.

Wat wilde je vroeger worden?

Ik wilde bij de radio werken en nieuwslezer of dj worden – beroepen waar ik helemaal niet voor in de wieg was gelegd. Ik koos echter voor de heao (hogere economisch en administratief onderwijs). Maar als ik terugkijk, was ik altijd al bezig met het maken van nieuwsbrieven en het geven van presentaties. Ik wil graag kennis delen.

Wat is je favoriete site?

Omdat het Frankwatching niet mag zijn: The Next Web. Een Nederlands initiatief met een prachtig internationaal bereik.

Heeft het papieren boek nog toekomst?

Ik ben bang van niet. Als ik naar mezelf kijk: ik 'snack' alleen nog maar online informatie via Twitter, blogs, nieuwsbrieven en e-mail. Bovendien mis ik een dimensie bij het lezen op papier: ik wil graag meteen weten wat andere lezers ervan vinden.

De beste app die je kent?

WhatsApp. Dat is voor mij de lifeline met mijn team, zeker omdat mijn bedrijf geen kantoor heeft.

Vertel iets verrassends over jezelf.

Ik ben een verzamelaar van muziek. Ik heb zo'n 20.000 nummers op mijn computer staan; alles keurig geïndexeerd. Daardoor ben ik nog steeds niet overgestapt op Spotify.

Naam en leeftijd

Frank Janssen (1960)

Opleiding

Heao in Eindhoven

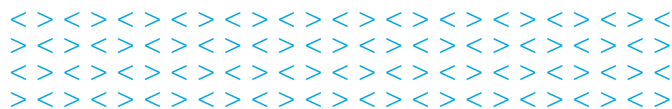
Functie

Oprichter en uitgever van Frankwatching

Foto: Henk-Jan Winkeldermaat

EEN ANDER VAK

Tijdens zijn vele zakenreizen voor KIT Information & Library Services begon Hans van Hartevelt te schrijven. Zijn nieuwste roman verschijnt dit voorjaar.

Door: Andrea Langendoen

Hans van Hartevelt werkte 32 jaar voor het Koninklijk Instituut voor de Tropen als directeur van KIT Information & Library Services. In die functie reisde hij de hele wereld over om nationale en lokale informatiesystemen op te zetten in ontwikkelingslanden. Maar hij is ook de auteur van zes romans en verhalenbundels. 'Heel veel heb ik tijdens mijn missies in het buitenland geschreven. Ik leidde een druk leven, reisde de hele wereld over. Schrijven is daarbij altijd een mooie uitlaatklep voor me geweest.'

'Ik ben begonnen met schrijven tijdens een missie in China. Tijdens de lange lunchpauzes ging iedereen naar huis en vaak kwamen de mensen helemaal niet meer terug. Dan zat ik daar alleen in mijn hotelkamer. Als tijdverdrijf ben ik begonnen aantekeningen te maken over de bijzondere dingen die ik meemaakte, in dialoogvorm. En daar is uiteindelijk mijn eerste boek uit ontstaan, *Op zijn Chinees*.'

Voor bijna al zijn romans laat hij zich inspireren door culturen. Zijn roman *De kweeling* vormt hierop een uitzondering, want die is gebaseerd op een moordzaak die

zich jaren geleden in zijn directe omgeving afspeelde. 'Het was een bizarre periode. Ik ben zelf ook als mogelijke verdachte verhoord door het OM. Om alle verbijsterende gebeurtenissen voor mezelf vast te leggen ben ik destijds een dagboek bij gaan houden. Jaren later kwam ik het dagboek weer tegen, en dacht toen: ik moet hier een boek over schrijven.'

In 2013 werd bekend dat de financiering van de KIT-bibliotheek per 2014 zou worden stopgezet. Het afgelopen jaar heeft Hans van Hartevelt zich vooral ingezet om nieuwe onderkomens te vinden voor de bi-

liotheekcollectie van het KIT. Juist in die bewogen periode vormde het schrijven een welkome afleiding. Dit voorjaar verschijnt zijn nieuwste roman, een cybercrime. 'Onze afhankelijkheid van de techniek interesseert me. Wat gebeurt er als alles uitvalt? Eigenlijk zijn de enigen met een kans op overleven de boeren. Maar ook zij zijn steeds meer afhankelijk van de informatietechnologie.' Een volgend boek is al in de maak. 'Ik vind altijd wel ergens inspiratie. Het blijft kriebelen.'

Andrea Langendoen is redactrice van *InformatieProfessional*.

Hans van Hartevelt

IM Hannie van Goinga-Van Driel

Door: Marieke van Delft

Op 23 januari 2014 overleed Hannie van Goinga-Van Driel (1939) na een kort ziekbed. Hannie van Goinga was voor velen in het vak een goede bekende. Ze stond voor veel mensen aan het begin van een loopbaan in de boekenwereld. Na een studie geschiedenis aan de Universiteit Leiden gaf ze les aan de P.A. Tiele Academie in Den Haag en de toenmalige Bibliotheek- en Documentatieacademie in Deventer. Ze was erg betrokken bij het onderwijs in het bibliotheekvak, zoals bijvoorbeeld blijkt uit het artikel 'De bibliotheek- en documentatieopleidingen in Nederland' dat ze schreef in de bundel die verscheen bij het vijftienvigti jarig bestaan van de bibliotheek- en documentatieopleidingen. In 1980 trad ze toe tot de redactie van *Open*, samen met *Login* de

Hannie van Goinga-Van Driel

voorloper van *InformatieProfessional*, aanvankelijk als waarnemend redactiesecretaris. Vanwege haar brede belangstelling voor het vakgebied werd ze in 1981 gekozen tot voorzitter, een functie die ze tot en met 1987 met verve en enthousiasme vervulde. Onder haar leiding ging *Open* letterlijk open voor een bredere groep.

In 1980 verruilde ze de bibliotheek-

wereld voor de universiteit toen ze werd aangesteld als docent aan de Vakgroep Boek- en Bibliotheek- en Informatiewetenschap van de Universiteit van Amsterdam. Generaties studenten kregen van haar een degelijke introductie tot de maatschappelijke geschiedenis van het boek in brede zin. Hier werden haar boekhistorische aspiraties wakker en begon ze te publiceren. Vooral

de distributie van het boek had haar belangstelling.

In 1999 leidde dit tot haar proefschrift *Alom te bekomen. Veranderingen in de boekdistributie in de Republiek 1720-1800*. Met dit boek vestigde ze haar faam als boekwetenschapper. Een degelijk stuk vernieuwend werk, gebaseerd op vasthoudend onderzoek in archieven, kranten en bibliotheken. Ze stelde haar onderzoeksresultaten genereus ter beschikking aan anderen. Zo zijn de resultaten van haar veilingenonderzoek aanwezig in *Bibliopolis* en ze was tot op het laatst bezig om een update van dit bestand voor te bereiden. Rustig en vriendelijk, met een twinkeling in de ogen, en stille humor inspireerde ze velen met haar lessen en onderzoek.

Marieke van Delft is conservator Oude Drukken bij de Koninklijke Bibliotheek.

Frank Huysmans

Leesklimaat- verandering

Vrijdag 7 februari was me het dagje wel. Eerst maakte het Finse Sanoma, eigenaar van vele Nederlandse publiekstijdschriften, de SBS-zenders en NU.nl, bekend dat het in 2013 *driehonderd twee-en-dertig komma drie miljoen euro* verlies had geleden. Echt onverwacht kwam het niet. De Sanoma-top had in oktober al 32 titels in de etalage gezet en aangekondigd dat

dellen leggen het af tegen nieuwe, en zo hoort het ook. Nope. Het schrijversplatform TenPages.com, helemaal vanuit web, social media en crowdfunding opgezet, kondigde op 7 februari aan te moeten gaan stoppen wegens 'gebrek aan financiële middelen'. Het journalistieke platform Tone publiceerde op dezelfde dag haar laatste issue: 'Helaas zijn er te weinig lezers die ook betalen'. nrc.next, eveneens vaandeldrager van de journalistieke vernieuwing, kampt na enkele jaren van groei en hosanna met sterk teruglopende oplagecijfers. De Correspondent van ex-next-hoofdredacteur Rob Wijnberg kende een droomstart. Ook dit 'dagelijks medicijn tegen de waan van de dag' komt nu in de fase waarin de abonnementsbasis moet worden bestendigd. En uit oplagecijfers van digitale abonnementen op de aloude gedrukte kranten en opiniebladen blijkt dat de groei daarvan de daling van de gedrukte oplage nog niet compenseert. Boeken, kranten en tijdschriften: alle doet de overgang naar digitaal hevig pijn. Boekenuitgevers worstelen met de prijsstelling in de digitale verkoop en met het onderling uitwisselen door lezers van bestanden met duizenden titels. De hoop is nu gevestigd op een 'Spotify voor boeken' die later dit jaar moet gaan draaien. Een 'all you can read' voor een nog niet vaststaand maandelijks bedrag. Voor kranten en tijdschriften is Blendle in de maak, waar je losse artikelen kunt kopen. Ik hoop oprecht dat het aanslaat. Mensen zullen blijven lezen en auteurs zullen blijven schrijven. Toch lijkt het er sterk op dat de omzet der uitgeverijen duurzaam op een lager niveau komt te liggen door de digitale disruptie. Wen er maar vast aan.<

'Logisch, denkt u nu. Oude bedrijfsmodellen leggen het af tegen nieuwe'

versterkt zou worden ingezet op digitaal. Bij de overgebleven titels is van redacties eigenlijk geen sprake meer. De meeste bladen hebben een man/vrouw of vijf, zes in dienst en daaromheen een schil van zzp'ers. Met zo'n 'rompredactie' vangt men de teruglopende oplagecijfers en dalende advertentieinkomsten op.

Later die dag kwam het nieuws dat boekhandelketen Polare uitstel van betaling zou gaan aanvragen. Ook niet onverwacht, al was het wel erg snel na de samenvoeging van de Selexyz- en De Slegte-ketens dat de stekker eruit ging. Mocht het Polare-filiaal geen koper vinden, dan is er in het centrum van een stad als Den Haag geen algemene boekhandel meer over. Wel nog het American Book Center, maar dat verkoopt alleen Engelstalig werk. Kleine maar fijne winkels als Houtschild en Buddenbrooks gingen enkele jaren geleden al op de fles. Van Stockum sloot twee van haar drie vestigingen en heeft nog één boekenoase voor de dorstige lezer op enkele passen van Den Haag Centraal.

Logisch, denkt u nu. Oude bedrijfsmo-

Frank Huysmans is redacteur van InformatieProfessional, bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur

Karmac Groep

Pascallaan 68
8218 NJ Lelystad
Tel 0320-286969
info@karmac.nl
www.karmac.nl

De drie bedrijven die samen de Karmac Groep vormen, zijn uw partner bij duurzame oplossingen in document- en informatielogistiek. Door de jarenlange ervaring zijn wij uitgegroeid tot dé specialist op het gebied van informatielogistiek.

> BOEKEN- EN ABONNEMENTENSERVICE

EBSCO Information Services

Postbus 204
1430 AE Aalsmeer
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

Ilge Subscription Management

Postbus 87592
1080 JN Amsterdam
Tel 020-6441842
Fax 020-6444412
info@ilge.nl
www.ilge.eu

ILGE is al meer dan 25 jaar de meest persoonlijke, betrouwbare partner in abonnementenbeheer. Zowel openbare bibliotheken als medische en bedrijfsbibliotheken genieten van onze deskundige dienstverlening en scherpst mogelijke prijzen.

LM Information Delivery

Van Twickelostraat 13
7411 SC Deventer
info@LMinfo.nl
www.LMinfo.nl

information delivery

LM Information Delivery is al sinds 1972 een toonaangevende leverancier van informatiediensten. Een professionele klantenservice en geavanceerde technologische oplossingen vormen de basis van onze bedrijfsactiviteiten.

Van Dijk Zakelijk

Postbus 486
3990 GG Houten
Tel 088-2345900
Fax 030-6386958
klantenservice@vandijkzakelijk.nl
www.vandijkzakelijk.nl

Leverancier van vakinformatie. Laat het beheer over uw abonnementenpakket en boekbestellingen aan Van Dijk Zakelijk over, en creëer voor uzelf overzicht en kostenbesparing.

> CONSULTANCY > ADVIESBUREAU

Infomare

Postbus 333
4530 AH Terneuzen
Tel 0115-608699
www.infomare.eu

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Reekx

Peizerweg 87
9727 AH Groningen
Tel 050-3124618
Fax 050-3120592
www.reekx.nl

> ICT DIENSTVERLENING

BeeSmart

Pieter Bruegelstraat 14
7731 SK Ommen
Tel 088-2337627
Fax 088-2337650
info@beesmart.nl
www.beesmart.nl

BeeSmart is een innovatief ICT-bedrijf met unieke oplossingen voor o.a. cashless dienstverlening, outsourcing, compleet beheerde diensten op het gebied van gaming en wifi, maar ook oplossingen voor printing en telefonie.

> INFORMATIEPROVIDERS

> HOSTS

EBSCO Information Services

Postbus 204
1430 AE Aalsmeer
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

LM Information Delivery

Van Twickelostraat 13
7411 SC Deventer
info@LMinfo.nl
www.LMinfo.nl

> OPLEIDINGEN

> CURSUSSEN

> BIJSCHOLING

Erasmus Academie

Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
Tel 010-4081839
info@erasmusacademie.nl
www.erasmusacademie.nl

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260, Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

GO opleidingen

Postbus 164
2270 AD Voorburg
Tel 070-3512380
Fax 070-3549789
www.GOopleidingen.nl

HvA / Archiefschool

Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
Tel 020-5954788
www.archiefschool.nl

> PERSONEEL

> WERVEN & SELECTIE

> DETACHERING

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Randstad/ProBiblio

Opaallaan 1180
2132 LN Hoofddorp
Tel 023-5546275
www.probiblio.nl/randstad

Reekx

Peizerweg 87
9727 AH Groningen
Tel 050-312 46 18
Fax 050-312 05 92
www.reekx.nl

> SOFTWARE

Adlib Information Systems

Postbus 1436
3600 BK Maarssen
Tel 0346-586800
Fax 0346-561655
www.adlibsoft.com

Infor Library and Information Solutions

Pettelaarpark 103
5216 PR 's-Hertogenbosch
Tel 073-6205222
Fax 073-6205298
www.vubis-smart.com

Librix

Postbus 102
7140 AC Groenlo
Tel 0544-471111
Fax 0544-465814
www.nedaplibrix.com

> UITGEVERS

ProQuest

The Quorum, Barnwell Road
Cambridge CB5 8SW
United Kingdom
Tel +44-(0)-1223215512
Fax +44-(0)-1223215513
www.proquest.com

Ook een vermelding
van uw bedrijf?
Bel Esmeralda van Milgen
bij Acquire Media
op 038-4606384
of mail
evanmilgen@acquiremedia.nl.

over de wereld van

- Document Outsourcing
- Informatielogistiek
- Nieuwe Werken
- Digitalisering
- Microfilm scanning
- Factuurproces
- Data-Entry

- Archiefopslag
- Archiefbeheer
- Archiefbewerking
- Archiefruimte
- Scanning on demand
- Digitale postkamer

- Bibliotheek
- Bibliobus
- Bibliotheekmedia
- Schoolboeken